

Al magnif. Francesco Numio, Piacenza
fiera de Santi 1614. à 10. Ottobre in Geno-
ua scudi 1000. marche.

A pagamenti di fiera prossima de Santi
pagate per questa prima di cambio à voi stesso
scudi mille di marche, per la valuta hauuta
nel cartulario della gabella de cambij dal vo-
stro Francesco Numio di qui, & ponete à con-
to mio. à Dio.

Lanfranco del Forno.

A di detto li N. Tomasso Pinceto, & Gio-
uanettino Bozzo publici mediatori di cambij
hanno riferito per loro giuramento, esser si cam-
biato, pendente detta fiera, per Genova

à sol. settanta uno per scudo.

Gio. Maria Pinceto notaro, & di dette fie-
re cancelliero.

99 QVAERO quinto, quodnam ius ac-
quiratur campori creditori ex litterarum
protestatione, de qua dixi num. præced. & §.
seq. gl. 2. sub num. 16.

Respondeo, acquiri duplex ius. Primum,
vt, facta protestatione, possit agere iuxta ea,
quæ scripsi §. seq. gl. 2. sub nu. 3. Secundum,
vt, stante protestatione, possit facilius con-
sequi interesse, vel accipere cambio, & re-
cambio expensis debitoris, iuxta ea, quæ
scripsi supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. nu. 249.

§. 6. Glos. 2.

Ponete à mio conto.

S V M M A R I V M.

1 Debitorem ponere quid sit, num. 1.

Obligatio contra mandantem nisi oriretur, socie-
tas humana non consisteret, num. 2.

Verborum, ponete à mio conto, vsus unde
procedat, num. 3.

1 ONE RE aliquem
debitorē nihil aliud
est, quàm habere
illum obligatū pro
suo vero debitore,
vt satis explicauī
supra §. 2. gl. 9. num.

1. & seqq. & ideo

hic pluribus non insisto.

2 Nota primo, quòd etsi hæc verba videan-
tur superflua, cum obligatio contra man-
dantem satis oriatur ex natura mandati in
vim naturalis rationis, per ea, quæ scripsi
supra §. 2. gl. 5. sub num. 358. quia nisi hæc
obligatio oriretur, non reperirentur manda-

tarij, sicq; cessarent hæc mutua officia, sine
quibus humana societas minime consiste-
ret; tamen non sunt superflua, quia ope-
rantur id, quod scripsi d. glos. 9. num. 3.

3 Nota secundo, quòd istorum verborum
vsus procedit etiam ex eo, quia mercatores,
mandantes solutionem, quandoque ordi-
nant mandatario, vt soluat non ad compu-
tum mandantis, sed super alio, iuxta ea,
quæ scripsi supra §. 2. gl. 5. sub num. 358. &
quandoque ordinant, vt ponat debitorem
alium, sed tamen soluat super ipso man-
dante, iuxta formulam litterarum, de qui-
bus supra §. 1. q. 5. sub num. 98. vers. magni-
fici. vnde, vt clarè appareat quis sit debitor,
& quis remanere debeat obligatus pro solu-
tione, exprimi solet in litteris; huncq; ordi-
nem, vt mandatarius soluat super alio, &
ponat debitorem alium, dant mercatores,
quando debitum, quod soluitur, spectat ad
alium, quàm ad ipsum mandantem, vt in
casu dictarum litterarum, de quibus in d. q.
5. sub num. 98. & in casu, de quo Io. Bapt.
Lup. in cap. nauiganti. §. 2. num. 29. de vsur.
inter tract. diuers. tom. 7. fol. 139.

De illis verbis, *valuta contami*, quæ con-
tinentur in hac eadem formula litterarum,
vide quæ scripsi supra §. 2. gl. 8. num. 17.

§. 7. Glos. 1.

S V M M A R I V M.

Statuta nituntur naturali rationi, quæ parit
ius commune, num. 1.

Breuiore causa quæ dicantur, num. 2.

Executio parata datur causis cambiorū, sub n. 2.

Causa quando dicatur, num. 3. & 4.

GIMVS hucusque
de his, quæ perti-
nent ad iustitiam, &
iniustitiam negotia-
tionis cambiorum,
& de ijs, quæ ad
eiusdem negotiatio-
nis intelligentiam
sunt necessaria, operæpretium est, vt nunc
absoluamus ea, quæ spectant ad ordinem, &
modum

modum procedendi iudicialiter super controuersijs, quæ super hac negotiatione orientur; & quia hæc cambiorum negotiatio de sui natura celeritatem requirit, per ea, quæ scripsi S. seq. gl. 1. num. 1. & seqq. & super ea non est in iure prouisum, neque à Doctoribus est quicquam speciatim traditum, † ideo hunc ordinem pro introductione, & instructione generica sumemus ex statutis localibus, quæ naturali nituntur rationi, quæ parit ius commune, & quia pinguius cæteris disposuisse videntur statuta Genuensia; idcirco ea speciatim considerabimus; statuta Genuensia lib. 2. cap. 4. habent rubricam *de causis breuioribus*. & in nigro hanc dispositionem.

In causis cambiorum, & recambiorum, de quibus constet per litteras cambij, scriptas, vel subscriptas, & acceptatas, vel quæ redierint cum protestatione, vel de quibus cambijs, & recambijs constet per partitam, scriptam in cartularijs S. Georgij, vel in cartulario cambiorum, aut per apodissam priuatam, vel per instrumentum publicum, in quibus expressè fiat mētio, aliquas pecunias fuisse datas cambio, vel fuisse solutas alicui, vel de ordine alicuius, qui promississet, de ipsis pecunijs facere litteras cambij, teneatur Magistratus, postquam cesserit, & venerit dies obligationis, & faciendæ solutionis dicti cambij ad instantiam creditoris, vel habentis auctoritatem exigendi cambium, seu recambium, facere preceptum debitori, quòd soluat intra horas viginquatuor, quibus transactis, teneatur licentiam expeditam concedere: Si verò cambium, vel recambium peteretur contra curatorem hereditatis iacentis, vel peteretur, elapsis mensibus sex, postquam cessisset, & venisset dies ipsius, non concedatur licentia, quin prius petens promittat, & idoneam fideiussionem præstet de restituendo, quicquid indebitè exegerit vna cum damnis, interesse, & impensis, ac pœna triginta trium pro centenario.

Declarato, quòd supradiçta executio possit fieri intra annos quatuor à die termini solutionis transacti, & non postea.

Simili modo procedi possit pro consignatione apodissarum cambij, quæ fieri promissæ fuissent.

A prædictis non possit appellari, nec reclamari, sed sint salua iura in ordinario talia qualia competunt.

2 QVAERO primo, quare hæc causæ, quæ

in hoc continentur statuto cap. 4. lib. 2. vocatæ sint breuiiores?

Respondeo. licet nostri Doctores eas causas breuiiores appellent, quæ sunt minimæ, parui momenti, vilisq; æstimationis, vt patet ex his, quæ scripsi in meo tract. de appell. q. 17. num. 14. & latius limit. 40. num. 1. & seqq.

Tamen placuit statuentibus eas vocare breuiiores, quæ breui, & celeri manu expediri debent, sicq; breuitatem sumpserunt, non à summa, sed à modo agendi; vnde, satisfaciendo quæsito, cum statuta in his causis exigant breuiorem executionem, quàm in causis executiuis, vocarunt causas breuiiores ad differentiam causarum executiuarum.

Hanc eandem celerem executionem contra litteras cambij, quæ protestatæ redeunt ad ciuitatem Bononiæ, concedunt illius ciuitatis capitula in cap. *quanto alle liti*. ordinando iudicibus, aut consulibus, vel notario, vt incontinenti absque citatione, & intimatione executionem relaxent, &c.

3 QVAERO secundo, quæ dicatur causa?

Respondeo, causam dici tam post litem contestatam, quàm ante, secundum communem opinionem, quam secutus sum in meo tract. de iudic. caus. &c. lib. 2. cap. 2. sub num. 46. & in hoc non insisto, quicquid dixerit Curt. quem citavi ibidem num. 47. dicens, causam dici post præstitam satisfactionem, & quicquid scripserint alij, quos citavi d. num. 46. & cap. 1. nu. 5. volentes, quòd causa, propriè loquendo, dicatur post litem contestationem; nam indubitata est sententia, quòd verba famulantur menti, & non mens verbis; ideoq; in primis ex mente interpretamur verba; imò hac eadem ratione interpretamur ea secundum subiectam materiam; recurrimus autem ad verborum proprietatem, & disputationem, quando nobis & mens loquentis, & ratio subiectæ materiæ deficit, & ita in mille, & eo amplius

4 locis videmus: † Cum autem in isto statuto constet ex subiecta materia, & ex necessaria statuentium mente, quòd causa dicitur ante litem contestatam, & ante satisfactionem, cum neque litem contestatio, neque satisfactio adhibeantur, vana redditur hæc Doctorum contentio de proprietate nominis causæ: sumitur enim causa in isto statuto pro quacunque controuersia, & petitione iudiciali, de cuius controuersia nomine vide quæ scripsi eod. cap. 2. num. 50. & quòd statuta

Statuta Genuensia ita sumant nomen causæ, tu id obseruare poteris in pluribus statutis, loquentibus de causa.

5 QVÆRO tertio, quid sit cam-

bium, & recambium?

Respondeo, quòd huic quæsito satisfeci supra §. 1. quæst. 4. num. 1. & seqq. & num. 38. & seqq.

§. 7. Glos. 2.

De quibus constet per litteras cambiij, scriptas, vel subscriptas, & acceptatas, vel qua redierint cum protestatione.

S V M M A R I V M.

Litteræ cambiij unde dicantur, remissiuè, num. 1. Subscribere est idem, quod scribere, remissiuè, num. 2.

Litteræ cambiij non acceptatæ, vel non reuersæ cum protestatione, non habent executionem, num. 3.

Executio litterarum cambiij quo ordine petatur, &c. num. 4. 5. & 13.

Adiectus solutioni litterarum, an possit agere, remissiuè, num. 6.

Acceptatio litterarum cambiij quotuplex sit, remissiuè, num. 7.

Debitor litterarum cambiij acceptatione litterarum non liberatur, nisi sequatur solutio, num. 8. & seqq.

Litteræ cambiij quando dicantur redire cum protestatione, num. 12. An possint redire cum protestatione, si alius velit sine ordine illas soluere, num. 14.

Campfor, si litteras vel non misit, vel non sit protestatus, quid à campforio consequi possit, remissiuè, num. 13.

Protestatione non facta, quod mandatario oritur præiudicium, remissiuè, num. 15.

Protestatio litterarum cambiij qualis sit, num. 16. & 17.

Interesse lucri cessantis an debeatur primum solum, vel debeantur secundum, & ulterius, num. 18. Quòd debeatur primum solum, eod. num. 18. in fine, 19. & 20. Contrarium est verum, num. 21. & 23.

Interesse quot modis sumatur, num. 24. Quid uè sit, num. 25. In quot diuidatur species, num. 26. De singulis eius speciebus, eod. num. 26. & seqq. remissiuè.

Interesse alterius interesse an debeatur, num. 33. & seqq. num. 39. & seqq. Resoluitur cum di-

stinctione, sub num. 41. vers. resolutiue, & num. 49. & seqq.

Infinitas est euitanda, num. 20.

Fructus fructuum debentur, num. 34.

Ratio naturalis præfertur legi positivæ, sub n. 35.

Sensus certior est ratione, num. 35.

Pœna sunt temperandæ, non extendendæ, nu. 43.

Interesse eius, quod debetur pro pœna, non debetur, sub num. 41. vers. primus. & num. seqq.

Extēditur primo, etiam si pœna sit conuentionalis, aut legalis, num. 44. Extēditur secundo, etiam si pœna sit adiecta speciei, vel facti,

num. 45. Extēditur tertio, etiam si sit adiecta quantitati, num. 46. Extēditur quarto, etiam si is, cui debetur interesse, sit mercator,

& solitus negotiari, num. 47.

Interesse pœnale conuentum quando debeatur, remissiuè, num. 48.

Interesse alterius interesse in cambijs debetur, & quare, num. 50. & seqq.

Interesse alterius interesse lucri cessantis debetur pro quouis debito capitalis consistentis in

quantitate, num. 56. Secus si consistat in aliqua specie, puta, frumento, & similibus, num.

57. Hoc idem dicimus de interesse damni emergentis, num. 60. & seqq.

Interesse cambiorum semper transit in capitale, sub num. 50. vers. ratio. & num. 51.

Interesse alterius interesse in infinitum qua ratione sit abhorrendum, num. 59.

Interesse an possit excedere summam capitalis, num. 63. & seqq. Conciliantur opiniones, constituendo tamen conclusionem, ut interesse

non possint excedere capitale, nu. 69. & seqq. Et quando possit adequari capitali, num. 83.

Et quando possit illud excedere, num. 94. & seqq.

Interesse, secundum aliquos, non potest excedere capitale, quando creditor potest ad sui libitum repetere capitale; secus si non possit illud repetere, quia tunc potest excedere capitale, n. 65.

Distinguendo, ad veritatem propinquius accedimus, num. 66.

L. unica, C. de sent. qua pro eo, &c. est omnium difficillima, num. 67. & sub num. 70.

Alexander Magnus inexplicabilem nodum gladio abscidit, num. 68.

Interesse non potest excedere sortem in casibus, qui certam habent quantitatem, vel naturam, sub num. 69. vers. sit ergo. Qui sint hi casus, declaratur, num. 72. & seqq. Secus in casibus, qui sunt incerti, quia tunc potest excedere capitale, num. 94. & seqq.

Interesse non probatum non debetur, quamuis probata sit mora, sub num. 73. vers. in prima.

Interesse licet non debeatur quando abest dolus, mala fides, & mora, tamen datur actio quanti minoris, num. 74.

Vendens rem vitiosam, sed bona fide, tenetur emptori solum quanti minoris, num. 74. & seqq. Et quando isto casu teneatur eidem cedere actionem, & c. num. 79. Et quando teneatur ad interesse, quod ascendit ad capitale, num. 83. & seqq. Et quando teneatur etiam ultra duplum, num. 94. & seqq.

Verba perfusorie, & temerè prolata, non obligant, num. 81.

Interesse, quod processit à dolo, culpa, vel mora contrahentis, & habet certum specificum obiectum ad rem deductam in contractu, potest adequari sorti, & non ultra, num. 83. & seqq.

Fur ad quod interesse teneatur, sub nu. 94. vers. infero.

Interesse semper est extrinsecum, quia intrinsecum non dicitur interesse, num. 91.

Iudices & imperiti tenentur ad damna propter Causidici magnam imperitiam, sub num. 97. vers. infero.

QVAERO primo, unde dicantur litteræ cambij, & quæ sit earum natura, & forma?

Respondeo. Primæ parti huius quesiti satisfeci sup. §. 1.

q. 3. num. 13. vers. litteræ. & secundæ parti satisfeci q. 5. num. 40. & seqq.

2 QVAERO secundo, quare statutum æquiparet litteras scriptas, & litteras subscriptas?

Respondeo, quia paria sunt scribere, vel subscribere solum, vt scripsi supra §. 2. gl. 10. num. 1. dummodo subscriptio correspondetur scripturæ antecedenti, quia eo modo, quo corresponditur, eo modo habet vim totius scripturæ.

3 QVAERO tertio, quare statutum non loquatur simpliciter de litteris cambij, scriptis, vel subscriptis, sed loquatur de litteris

scriptis, vel subscriptis, & acceptatis, vel quæ redierint cum protestatione?

Respondeo, quia statutum hoc loquitur de concedenda executione pro litteris cambij, & litteræ cambij eam non possunt habere, nisi fuerint acceptatæ, aut redierint cum protestatione, vt in diuersis locis hucusque diximus, meritò statutum loquitur de litteris acceptatis, vel quæ redierint cum protestatione; quare pro absoluta huius responsionis intelligentia considero litteras cambij in duplici fine. Primus finis litterarum cambij est, vt probent creditum, & debitum cambij: & in isto fine concludo, quòd litteræ scriptæ, vel subscriptæ de per se solæ, & sine alia acceptatione, vel reditu cum protestatione plenè probant, dummodo tamen sint recognitæ; & hoc non habet difficultatem; & statutum non loquitur de litteris ad hunc finem. Secundus finis litterarum cambij est, vt habeant executionem paratam; & in isto fine, in quo statutum eas considerauit, concludo, quòd litteræ non possunt habere executionem, nisi fuerint acceptatæ, vel redierint cum protestatione; quia debitor, accipiendo ad cambium, facit litteras, & virtualiter promittit creditori, quòd mādarius, seu correspondens ipsius debitoris soluet eas in tali loco, & tali tempore, vt satis colligitur ex ipsis litteris cambij, datis ipsi creditori; & iste est contractus cambij, in quo non est locus pœnitentiæ, per ea, quæ scripsi sup. §. 2. gl. 5. n. 447. & seqq. unde priusquam campfor possit agere contra campfarium ad litterarum solutionem, debet apparere, an illæ litteræ fuerint acceptatæ & solutæ, prout inter eos fuit actum, & quando non fuerint solutæ, debet apparere, quòd campfor, seu alius nomine ipsius protestatus fuerit, per ea, quæ dixi d. gl. 5. sub num. 316. 318. & 321.

4 Acceptatis litteris, & non solutis, vel non acceptatis, & ideo redeuntibus cum protestatione, ordo procedendi ad executionem litterarum contra campfarium, qui fecit litteras cambij, & contra fideiussores, si dati sint, est, vt, facta recognitione litterarum, seu in contumaciam non recognoscentis pronuntiatis pro recognitis, expediatur executio; processu secundum stylum Curie Genue sic in substantia formato. *Precipitur de mandato M. M. DD. Auditorum Rote executiue Genue Petro, vt intra horas 24. secuturas à presenti precepto, & limitato à statu*

tuto Genuæ de causis breuioribus, debeat soluisse Francisco scutos 101. 9.9. marcharum, de quibus in litteris cambij, factis sub die 21. Octobris 1614. directis Placentiam Titio, & subscriptis per ipsum Petrum, quæ litteræ exhibentur, & hoc quia redierunt cum protestatione, ut ex ipsa protestatione, facta die 9. Nouembris eiusdem anni, subscripta per D. Io. Mariam Pincetum notarium, quæ etiam exhibentur, & interim compareat ad recognoscendum cum iuramento, an dictæ litteræ sint scriptæ, vel subscriptæ eius manu; opponendum &c. alias &c. Item quòd debeat constituere procuratorem: hoc fit quando citatus est de dominio extra ciuitatem Genuæ, sed si fit de ciuitate Genuæ, dicitur: & interim non recedat in forma &c. alias citabitur in hostio Palatij, & hoc ad instantiam dicti Francisci: Sed si hoc præceptum fieret ad instantiam procuratoris Francisci, loco Francisci diceretur, procuratoris dicti Francisci, ut constat ex mandato procura sub die ultima Nouembris eiusdem anni subscripto per N. notarium, quod exhibet.

5 Notificato per nuntium hoc præcepto, fit distributio causæ: & citatus potest, si vult; allegare notarium suspectum; & nuntius potest quodcumque facere relationem in calce præcepti, intimasse hoc præceptum, qua relatione facta, hoc præceptum infilatur in actis notarij; & deinde quodcumque ad instantiam eiusdem creditoris fit aliud præceptum sequentis tenoris. *Præcipitur de mandato M. D. Commissarij Petro, quatenus die prima iuridica in vesperis compareat coram dicto D. Commissario, & tota Rota, ad videndum pronuntiarum, litteras pro recognitis, & successiue videndum concedi licentiam.* Interim reus vel recognoscit litteras; vel non recognoscit, vel negat, esse manu sua scriptas: Si recognoscit, & non docet de solutione incontinenti, Rota concedit licentiam; Si non recognoscit, Rota pronuntiat, haberi pro recognitis, & successiue licentiam concedit: Si negat, esse sua manu scriptas, actor facit articulum ad probandam litteraturam, & super eo examinat testes, citato reo cum termino ad dandum interrogatoria: Completo examine; si constat de litteratura, fit nouum præceptum ad instantiam actoris, quòd compareat prima die iuridica ad videndum concedi licentiam: & in termino præcepti Rota concedit licentiam.

Et breuiorem ordinem arbitror seruari in ciuitate Bononiæ ex capitulis, quæ citavi in gl. præced. num. 2. in fine.

At hic in Vrbe non vidi, instrumentis, & litteris cambij dari executionem aliter, quam detur alijs obligationibus formæ camerae.

6 QVAERO quarto, an adiectus solutioni litterarum possit agere contra debitorem?

Respondeo, quòd huic quæsito satisfeci supra §. 2. gl. 7. num. 2. & seqq. vbi latè materiam examinaui.

7 QVAERO quinto, quid, & quotuplex fit hæc acceptatio litterarum, seu quot modis fiat?

Respondeo, quòd huic quæsito satisfeci supra §. 2. gl. 5. num. 332. & seqq. vers. declara primo. & num. 358. & seqq. ideo non repeto.

8 QVAERO sexto, an debitor, qui fecit litteras cambij, sit liberatus, secuta acceptatione litterarum?

Respondeo, quòd non, per ea, quæ scripsi supra §. 2. gl. 5. sub num. 322. & ita expressè est declaratum in ciuitate Bononiæ per cambiorum capitula, in cap. & quando le dette lettere saranno state accettate, &c.

9 Extende hanc responsionem, vt multò magis procedat, considerata sola litterarum acceptatione, quam facit campfor ipse, dum litteras, in quibus mandatur alicui, vt soluat, accipit, & recipit apertas de manu sui debitoris, quasi videatur vnà cum litteris acceptare pro suo debitore illum mandatarium campfarij; quia adhuc campfarius remanet efficacissimè obligatus pro illo cambio, seu litteris, vt secutus sum supra §. 2. gl. 5. num. 246. & seqq. vers. secunda. & num. 315.

10 Infertur hinc, quòd si mandatarius campfarij interim, antequam ei præsententur litteræ, efficiatur decoctus, seu ruptus, campfor poterit agere contra campfarium, qui fecit litteras, vt scripsi d. §. 2. gl. 5. num. 246. vers. secunda. iunctis num. 244. & 315.

11 Declara eandem responsionem, vt sit vera, quando acceptatio litterarum non includit nouationem, quia tunc procedit responsio, vt acceptatio litterarum nunquam liberet debitorem, per ea, quæ dixi d. §. 2. gl. 5. sub num. 315. & sub num. 322.

Secus quando acceptatio aliquarum litterarum induceret nouationem, seu delegationem, quia tunc ex illa nouatione campfarius debitor esset liberatus, vt in casibus, de quibus copiosè scripsi supra ead. gl. 5. sub num.

num. 244. & seqq. quod nota pro declaratione capitulorum Bononiae, quae citavi supra sub num. 8.

12 QVAERO septimo, quid sit redire litteras cum protestatione?

Respondeo. Redire litteras cum protestatione dicimus, quando mandatarius debitoris litterarum cambij non acceptat, seu non soluit litteras, & mandatarius creditoris idcirco protestatur contra debitorem de interesse, damnis, & impensis; & deinde remittit easdem litteras cum protestatione ad creditorem, qui tunc poterit agere contra debitorem, ut dixi supra sub num. 3. alias si ille mandatarius, seu procurator creditoris non faceret protestationem, litterae peculiari loquendi modo dicerentur redire inanes; essent enim inanes in solutione, & in protestatione.

13 QVAERO octavo, an creditor, qui dedit cambio, & non misit litteras, vel si misit, redierint inanes sine protestatione, possit nihilominus agere contra debitorem vigore instrumenti, seu apodissae, seu extractus cartularij S. Georgij, cum de cambij contractu his omnibus modis apparere posse, dixerim supra S. 1. q. 5. num. 10. & seqq. & num. 15. vers. secundus. & num. 17. vers. tertium.

Huic quaesito satisfeci in gl. seq. num. 8. & seqq. ideo non repeto, vide ibi.

14 QVAERO nono, an litterae possint redire cum protestatione, si alius sine ordine velit eas liberè, vel supra protestu solvere?

Respondeo, quod non, quia creditor non potest protestari litteras contra debitorem, nisi in casu, quo litterae sibi non solvantur: unde si supponamus, eas solui, evanescit difficultas.

15 QVAERO decimo, si procurator, seu mandatarius, cui soluendae sunt litterae, & non soluuntur, non protestetur, praedictum cui causabitur?

Huic quaesito satisfeci supra S. 2. glos. 5. num. 318. vers. extende secundo. ideo hic non repeto.

16 QVAERO undecimo, quae sit forma protestationis, quando litterae non acceptantur, seu non soluuntur?

Respondeo, distinguendo duos casus.

Primus casus est, quando protestatio fit in nundinis: & isto casu, formula, quam saepius vidi, est illa prorsus, quam posui S. praecedenti glos. 1. num. 98. mutatis mutan-

dis, ut in sequenti formula extensa.

Al nome di Dio sia; l'anno mille seicento quattordici, correndo l'indittione duodecima, à dì quindecim di Novembre, costituito alla presenza di me Gio. Maria Pinceto notaro, & cancelliero infra scritto, & de testimonij sotto nominati, il Mag. Francesco Numio dimanda al Mag. Antonio Bezado pagamento di scudi mille d'oro di marche, per lettera di Roma di Pietro Paolo Lupo, risponde non volerli pagare, laqual risposta fatta, detto mag. Francesco Numio per ogni miglior modo, ragione, via, & forma, per li quali meglio ha potuto, e può, solennemente, & debitamente ha protestato, & protesta contra detto Pietro Paolo Lupo, & qual si vogli suoi beni, & contra tutti coloro, quali per detto cambio, & debito fossero obligati, & altri, a quali aspetta, & appartiene questo cambio, e debito, e che potesse spettare, & appartenere così al presente, come in l'auenire de tutti li danni, & interessi, missioni, cambij, recambij, spese fatte, & da farsi in l'auenire per detto mag. Francesco Numio, per non esserli stata pagata detta partita, pendente la fiera de Santi, fatta nella presente Città di Piacenza, e pigliare detta partita a spese, danni, & interessi di detto Pietro Paolo Lupo, & altri, a quali detto cambio, e debito appartenesse, & potesse appartenere in qual si voglia modo in l'auenire, a cambio, e recambio, & per Roma, & qual si voglia parte del mondo, delle quali cose detto mag. Francesco Numio ha richiesto me già detto notaro, & cancelliero, che le ne facci publico instrumento, il quale li hò dato sotto questa forma, fatto in la detta Città di Piacenza l'anno, indittione, mese, & giorno predetti, presenti Scipione Panatero, & Alessandro Caponico, testimonij chiamati; segue il tenor della lettera.

Al magnif. Sig. Antonio Bezado, Piacenza fiera de Santi.

1614. à dì 5. Ottobre in Roma, scudi 1000. marche.

A pagamenti di fiera prossima de Santi pagate per questa prima di cambio scudi mille di marche al Mag. Francesco Numio, cambiati con il Sig. Gio. Rotoli, & ponete come si auisa.

Pietro Paolo Lupo.

A dì detto li N. Tomasso Pinceto, & Giovanettino Bozzo publici mediatori di cambij hanno riferito per loro giuramento, essersi cambiato, pendente detta fiera, per Roma à ducati cento due per scudi cento di marche.

Gio.

Gio. Maria Pinceto notaro, & di dette fiere cancelliero.

17 Secundus casus est, quando hæc protestatio fit in alijs locis, puta, in ciuitate Genuæ; & tunc seruetur eadem forma, mutatis mutandis, sed hanc protestationem in ciuitate Genuæ debet præcedere præceptum, de quo in eius statutis lib. 4. cap. 15. §. prohibitum.

18 **QVAERO** duodecimo, an cambiorum lucrum, seu interesse, de quo in protestatione, posita supra sub num. 16. debeat primum tantum, vel etiam secundum, & deinceps.

Antequam ad huius quæstionis resolutionem deueniam, præmitto, quòd hæc quæstio, & quæ ei connexa sunt, pendent à l. vnica, C. de sent. quæ pro eo, &c. quæ est vna de difficilioribus totius C. & habet materiam profundissimam, & longissimam, & est ita obscura, sicut alia, quæ sit in corpore iuris, & amplectitur mare amplissimum, in quo pauci sine periculo nauigarunt, & propter eius subiectam materiam turbatur totus mundus, vt ex Bar. Bal. & alijs sequitur Rebuff. in eiusdem l. præfatione, num. 1. & quare turbetur, rationem reddo, quia illa duo pronomina, *meum, & tuum*, quæ turbant otium humanum, vt dixi supra §. 1. q. 1. num. 41. processerunt ab interesse, quod est materia dictæ l. vnica, eiusdemq; legis difficultatem, & obscuritatem extollit etiam Cagn. in ea, num. 1. & non esse in mundo statutum ita obscurum, sicut est ista lex, refert Cyn. quem citavi infra num. 67. imò aliquos propter magnam difficultatem, & legi & legislatori obstrepere, retuli ibidem, & malè fecisse Imperatorem, qui non expressit casus huius legis, scribit idem Cyn. quem retuli infra num. 70.

Verum alius in ead. l. num. 6. hac tantæ difficultatis, atque formidinis exclamatione, qua ipsi cæteros terriere videntur, parui facta, difficultatem, non ex lege, sed ex ipsorum imperitia processisse audacter affirmat, dicens, quòd hæc l. nullam obscuritatem, aut difficultatem in se continet, nec vllam omnino, dissonantiam cum reliquis iuribus, innumeras autem, inquit, ambiguitates, & contrarietates, quas hucusque Gl. & Doct. inuenerunt, non in legibus ipsis inuenerunt, sed ex se se inuexerunt, & postea, inquit, ex hoc nouo, breuiq; veritatis sermone patere, hydram illam hæctenus inuictam,

quæ omnium Doctorum ingenia tot seculis torfit, vt, vno capite sublato, plurima renascerentur, prorsus enecatam, & abolitam, multaq; alia similia tangit sub num. 1. 7 sub num. 13. 17. 18. 21. & seqq. 37. in fine, 38. & sub n. 40. quæ, cum ad sui ingenij, & doctrinæ ostentationem, aliorumque vilipendium, tendant, omitto.

Huius Doctoris verba displicuerunt Rebuffo, qui propterea in præfatione eiusdem l. sub num. 2. alibi initio, de eo intelligens, vt arbitror, multa contra eum contumeliosa, protulit verba, ex quibus etiam verbis coniecere licet, qui sit ille Doctor. Sed Rebuff. sit eius pace dictum, debuisset diluere ea, quæ hic Doct. adducit cõtra sententias aliorum; alioquin videntur confirmata, cum ei videatur defecisse responsio, & defecisse coniecturare licet, quia etsi Doctor iste nimis audacter, peruicax, ac refractariè videatur locutus, & modestius loqui debuisset, tamen, si veritatè amamus, eruditissimos in ea l. commentarios edidit, & in hoc emendandus non erit, quòd Imperatoris legè à tot Doctorum querelis validè nititur vindicare, & studiosis animum facit; in reliquis autè horum commentariorum auctoritas nec à me citabitur, nec ab alio citanda est, donec superiorum iudicio ad publicam emendentur utilitatem, vbi emendatione opus fuerit.

Hoc præmissio, respondeo ad quæsitum, distinguendo duos articulos.

Primus articulus est, de interesse lucri cessantis.

Secundus est, de interesse damni emergentis.

Venio ad primum articulum, de interesse lucri cessantis; & quò solidiorem habeamus resolutionem, formo duas opiniones.

Prima opinio est negatiua, quòd cambiorum lucrum, seu interesse debeat primum tantum, sicq; pro primo anno, seu pro prima negotiatione, & non pro annis successiuis, hancq; opinionem in puncto iuris videtur secutus Curt. lun. in d. l. vnica, col. 19. & seqq. C. de sent. quæ pro eo, &c. licet relinquat maturius cogitandum.

19 Confirmatur primo hæc opinio, quia alias daretur processus in infinitum, & infinitas est euitanda, l. vnica, C. de sent. quæ pro eo, &c. nam si debetur aliud, quàm primum, sequitur, quòd eadem ratione debeat aliud, quàm secundum, & sic deinceps sine fine, quia in infinitate non reperitur

tur profundum, Rebuff. in d.l. vnica, not. 1. initio, vers. ideo in eis. quam confirmacionem pluribus ampliacionibus, & limitacionibus exornat ibidem num. 3. & seqq. hacq; ratione euitandæ infinitatis vtuntur Bal. conf. 303. ad euidenciam. sub num. 3. vers. quero vtrum. lib. 1. in impressis Lugduni ad signum Leonis anno 1559. & alij, dum tenent, pacto retrouendendi quodocunque, & in infinitum, præscribi adhuc spatio triginta annorum, vt secutus sum infra glos. 7. sub num. 3. illat. 1.

20 Confirmatur secundo, quia licet in solito negotiari consideretur interesse etiam lucri cessantis, tamen considerandum est primum lucrum, quod immediatè considerari potest ex mora, non autem debet attendi, quòd si rem debitam habuisset, illam vendere potuisset, & rursus ex illis pecunijs lucrari: talis enim discursus fieri non debet circa interesse, quia res procederet in infinitum; hæc sunt, quæ obscurè, non clarè se explicando, scripsit Dec. in cap. 7. cum venerabilis. num. 61. vers. sed retenta communi. de except. quem sequuntur Gabr. in concl. lib. 3. tit. de solut. concl. 10. num. 5. limit. 2. dicens, posse peti lucrum, quod quis principaliter fecisset, non autem, quod secundario, Stracch. tract. de mercat. par. 4. tit. de contract. mercat. num. 4. tom. 6. par. 1. fol. 298. & Rot. Genuen. decis. 87. iohannes stephanus. num. 8. in fine.

Consolidari videtur hæc confirmatio, quia hac ipsa ratione, ne reiteretur interesse, Theologi, vt plurimum, damnabant recambia, vt scripsi supra §. 1. q. 7. par. 1. n. 98.

21 Secunda opinio contraria præcedenti est, quòd interesse debeat non solum pro primo anno, sed etiam pro sequentibus; & hanc opinionem, testando eam practicari, sequitur Cagn. in d.l. vnica, num. 45. in 2. dubitatione, quem videntur secuti Gabr. d. concl. 10. in fine, limit. 3. sub num. 6. & Ioan. Bapt. Lup. in l. curabit. §. 6. sub num. 19. vers. sed contrarium. & num. 20. vers. sed aduertendum. C. de act. empr. inter tract. diuers. tom. 7. fol. 121. dum recitat in effectu tres concuscatas Cagnoli conclusiones. Primam, quòd interesse debeat non solum pro primo anno, sed etiam pro omni tempore, quo durabit mora. Secundam, quòd istud interesse debeat ad rationem decem pro centenario. Tertiam, quòd debeat etiam interesse alterius interesse, & postea impugnat

has duas postremas tantum, & sic admittit primam; hæc q; opinio in cambiorum interesse, de quo loquimur, videtur approbata in Vrbe, dum, sedentibus Pij IV. & V. fuit ordinatum, vt mercatores non possent partitas cambire, & augere, sed eorum interesse liquidaretur ad certam summam pro primo anno, & ad aliam minorem pro sequentibus annis, vt retuli supra §. 1. q. 7. par. 1. num. 55. vers. imò.

22 Comprobatur primo hæc opinio ex sententia eorum, qui tenent, deberi interesse alterius interesse; ita vt primo anno, seu alio primo termino debeat capitale cum interesse, & secundo termino debeat tam interesse illius capitalis, quàm interesse illius interesse decursi pro primo termino, & sic deinceps, conuertendo semper interesse, & interesse alterius interesse in capitale, vt retuli infra num. 33.

22 Comprobatur secundo, quia si interesse debetur propter moram qualificatam, & ista mora qualificata ita stat in primo anno, sicut in sequentibus; ergo ita debetur pro primo anno, sicut pro sequentibus.

23 Retenta hac secunda opinione, quàm in interesse cambiorum seruant vbique camplores, & præcipue Genuenses, nulla admissa vnquam controuersia.

23 Respondeo ad Dec. quæ pro cõtraria opinione citauimus sup. nu. 20. in secunda confirmatione, quòd etsi obscurè locutus sit, tamen voluit dicere, quòd non debetur interesse alterius interesse, alias certè videretur ineptè locutus, & ita eum citauimus infra num. 39. nec voluit dicere, prout eum intellexit Cagn. in d.l. vnica, sub num. 46. vers. tertio quia. versus finem, C. de sent. quæ pro eo, & c. videlicet, quòd bis peti non potest interesse eiusdem rei, quia non debeat quis velle duas indolituras. (vt vulgo dicitur) ex eodem sacco frumenti; de hoc enim nulla poterat esse dubitatio.

24 Aduerte primo, quòd etsi Doctores loquantur de interesse, seu lucris annalibus, idest in primo, & successiuis annis, tamen idem est in lucris non annalibus, sed breuioribus, vt in lucro cambiorum, iuxta numerum nundinarum, de quibus scripsi supra §. 2. gl. 4. num. 3.

24 Aduerte secundo, quòd interesse sumitur multis modis, quos enumerat Rebuff. in l. vnica, in præfatione. num. 69. & seqq. in 3. quæstione, vsque ad num. 78. inclusi-

uè . C. de sentent. quæ pro eo , &c.

25 Aduerte tertio , quòd interesse à nobis sumi debet pro quadam damni emergentis , aut lucri cessantis æstimatione , quæ fit pecunia , qua res regulariter æstimantur , Rebuff. d. num. 78. nam interesse refertur ad damnum , & ad lucrum , l. 13. si commissa. ff. rem rat. hab. *quantum mihi abest , quantumque lucrari potui* , & ulterius non insisto , quia varias interesse definitiones , deq; eis controuersias recēdere ; esset magis laboriosum , quàm utile ; refero solum , quòd contra Glos. definientem , interesse esse damnum emergens , insurgit Iacob. de Rauē. dicens , hoc non esse verum , imò falsissimum ; nam , inquit , petens interesse , peteret damnum , vt refert Cyn. in d. l. vnica , sub num. 12. & defendendo Glossam , & reprehēdendo Iacob. de Rauē. quòd phantasticè , & irrationabiliter locutus sit , & sit truffa , dum dicit contra Gl. petis interesse , petis damnum , damnum petis , damnum habes , scribit Bal. in d. l. vnica , sub num. 9. col. 2. vers. venio ad gl. si tamen multas definitiones libeat videre , eas inuenies apud Rebuffum in d. l. vnica , in gl. prout. num. 7. vers. in tertia parte. sub num. 11. vers. quinto inæstimabile. num. 21. 22. & 23. vbi plures plurium definitiones , impugnationes , & concordiam ponit.

26 Aduerte quarto , quòd hoc interesse diuiditur communiter in tres species : Prima dicitur interesse conuentum , seu conuentionale : Secunda dicitur interesse commune : Tertia dicitur interesse singulare ; Gl. 1. & in verbo , duplici . & ibi Doct. in d. l. vnica , C. de sent. quæ pro eo , &c. & in hac triplici specie , re subtiliter , & plenè discussa , residet Dyn. in breui tractatulo de interesse , num. 11. vers. nunc respondeo , & num. 12. & 13. tom. 5. fol. 7. hancq; diuisionē esse communiter receptam , & ab ea Dynum non discessisse , scribit etiam Alc. in d. l. vnica , sub num. 27. & 28. inter tractat. diuers. tom. 5. fol. 10. alij tamen sunt , qui hanc diuisionem reprehēdunt , eo quòd in nostra subiecta materia , de qua agimus , interesse semper sit casuale , & singulare ipsi damnificato , & ab eo specialiter , & particulariter ex causis suis , & circumstantijs particularibus , quæ semper singulares sunt , sit probandum ; quare , diuisionem totius interesse reducunt ad hos terminos , à iure introductos , videlicet , res principalis , seu eius æstimatio , item causa rei , quæ est accessio naturalis , vel quasi uti-

litas circa rem , quæ est æstimatio quanti plurimi à tempore moræ , & interesse , specialiter sumptum , quòd est damnum extrinsecus incursum , vel lucrum amissum : sed , quicquid isti scripserint , & quicquid contra eandem diuisionem , firmando , interesse esse vnum tantum , scribat Ant. Fum. tract. de eo quòd interest. num. 13. & seqq. præsertim num. 15. & sub num. 20. tom. 5. fol. 15. ego , quia tota hæc disceptatio videtur inutilis , non discedam à præfata tripartita diuisione communi , quamuis tertiæ speciei , nempe interesse singulari repugnare videatur , quòd scripsi inf. sub nu. 89. in 1. motiuo.

27 Interesse conuentum , omiſſa disputatione , & euitata obscuritate , est pecunia , conuentione partium promissa in defectum primæ conuentionis non completæ , & pecuniæ appellatione intelligo omnem rem ; quare , si domum tibi vendo centum , & si non tradidero , promitto quinquaginta pro eo , quòd interest , & non tradam , tu poteris agere ad quinquaginta promissa , Rebuff. in d. l. vnica , in gl. 1. num. 57. & seqq. iunctis , quæ scribit num. 55. & 56. fol. 392.

28 Interesse commune est æstimatio damni emergentis , aut lucri cessantis , communiter faciēda ab omnibus , rei notitiam habentibus propter factum iniustum , vel cessationem iniustam ; quare si mutuauerim tibi vinum , quòd debebas reddere Kalendis Iulij , non reddis ; postea vinum valuit decem aureis ; Iudex condemnabit te ad reddendū vinū , quòd si tempore sententiæ valeat solum quatuor , cōpellet te ad reddendū sex aureos ultra vinū , Rebuff. in d. gl. 1. nu. 82. & seqq. adde quæ scripsi infra nu. 104. alias tamen posuit descriptiones nu. 81. quas impugnat.

29 Interesse singulare est æstimatio utilitatis singularis , ob factum alterius iniustum , vel cessationem proueniens ; quare , si commo- dauerim tibi librum meum , plenum apostillis , & remissionibus : non reddis ; debes condemnari non tantum ad pretium commune libri , sed ad utilitatem singularem meam , vt latius explicat Rebuff. in d. gl. 1. num. 87. & 88. plures tamen alias descriptiones , quas poteris videre , ponit ibidem num. 85. & 86.

30 Reliquas interesse species , quas Cyn. Bar. & alij posuerunt in d. l. vnica , & præsertim Iacob. Renal. qui cumulauit viginti , & octo , videlicet octo secundum substantiam , & reliquas secundum accidens , videntur inutiles , vt censuerunt alij in d. l. vnica ,

num. 7. in fine, & num. 12. & 13. ideo eas prætereo

Indicabo tamen, ubi tu, si velis, possis eas videre.

De interesse affectionis vide eundem Rebuff. d. gl. 1. num. 89. & seqq.

31 De interesse, proueniente ex delicto, ex quasi delicto, ex contractu, ex quasi contractu, vide eundem Rebuff. in d. gl. 1. nu. 128. & seqq. in l. 1. C. de sent. quæ pro eo, &c.

32 De interesse publico, & priuato. De interesse vltionis. De interesse pudoris; vide Rebuff. in d. l. vnica, in gl. 1. nu. 132. & seqq. num. 141. & 143. De interesse circa rem, quod vocant intra rem, & intrinsecum, & extra rem, quod vocant extrinsecum, seu remotum, vide eundem num. 149. & seqq. & de alijs speciebus, ne prolixior sim, vide eundem num. 144. & seqq. & demum omnes species, & quotquot sunt, resolui in illas tres, de quibus supra nu. 26. scribit Alc. in d. l. vnica, num. 27.

33 Extende nunc eandem secundam opinionem, quam tenuimus supra num. 21. vt non solum debeat primus, secundus, & vltimus interesse, vt dixi, sed debeat etiam interesse primi interesse, & sic deinceps, ita vt debeat interesse alterius interesse, tam prima, & secunda vice, quàm alijs futuris vicibus, Ruin. conf. 103. quamuis. num. 4. vers. sed tamen præmissis. præsertim in vers. non obstat. lib. 1. & conf. 55. de obligatione. versus finem, sub nu. 20. vers. secundo etiam. lib. 2. Cagn. in l. vnica, num. 45. & 46. vers. nunquid. C. de sent. quæ pro eo, &c. & in l. curabit. num. 69. C. de act. empt. Rot. Genuen. in hoc sibi parum constans decis. 134. in Dei nomine. num. 3. in vltimis verbis, & num. 4. & quod ista sit veritas, sæpè consulerit, obtinuerit, & viderit iudicatum, scribit Cagn. in d. l. curabit. sub nu. 69. & quod ita sæpè fuerit obtentum, & per Senat. Serenif. Ducis Sabaudia iudicatum, præsertim in causa Ghignorum de Cherio, & Scarallæ ciuis, & mercatoris Sauonæ contra Garexium, in qua causa, 1200. aureos, lapsu annorum viginti quinque ad rationem decem pro centenariis, computato etiam interesse alterius interesse, ascendisse ad summam aureorum 24. millium cum expensis, refert idem Cagn. in d. l. vnica, sub num. 46. vers. vltimo non obstat. hanc sententiam, alijs citatis, sequitur, & defendit Menoch. tract. de arbitr. iud. cas. 119. reuocauit. num.

31. & seqq. vers. dubitatio. ceter. 6. & quod hodie adeo apud homines grassetur auaritia, & lucri cupiditas, vt vsurarum vsuræ semper in infinitum augeantur, quousque reddatur fors principalis, & qui hoc reprehendit, quasi ridiculus exhibetur, atque explodatur, testatur Bonins. tract. de vendit. ad temp. cap. 3. num. 16. in fine, & num. 17. & ita passim in interesse cambiorum, seu ad eorum rationem seruant, sine vlllo dubitandi motu, Genuenses; quinimò ipsi de hoc quandoque conueniunt per pactum expressum, his verbis in eorum idiomate conceptum; *che possi chiuuiri, & rechiuuir*, vt habes in instrumenti formula, quam posui supra §. 1. q. 5. sub n. 14. & ab hac extensione, & praxi non videtur multum distare multiplicatio, quam seruant hic in Vrbe, vt dixi infra num. 54.

34 Confirmatur primo hæc extensio, quia ubi sunt restituendi fructus, veniunt etiam fructus fructuum, Gl. 1. in l. 12. sed & partus. ff. quod met. caus. & quod petens aliquid cum omni causa, dicatur petere etiã partus partuum, & fructus fructuum, qui non venirent sub simplici appellatione fructuum sine illis verbis, *cum omni causa*, scribit Alex. in l. cum fundus. initio, & num. 1. ff. si cert. pet. & quod ex fructibus possint procedere fructus, sicquæ ex interesse aliud interesse, ostendi inf. n. 54. & 55. & quod in actione pro socio, lucro, quod est accessio, detur alia accessio, quia hæc accessio non præstatur, vt vsura, sed, vt interesse, scribit Gl. in l. 61. socium qui in eo. in verbo, labeo ait. ff. pro soc. & adde quod scripsi supra §. 1. q. 7. par. 2. ampliati. 8. num. 137. restrict. 4.

35 Confirmatur secundo, quia ubi dubitatur de intellectu legis, recurrendum est ad rationem naturalem, vt sequitur Rebuff. in d. l. vnica, not. 11. num. 6. vers. & quando. C. de sent. quæ pro eo, &c. imò sicut quærere rationem, ubi habemus sensum, est infirmitas intellectus, vt ex Auerroë sequitur Bal. conf. 360. quia quæstio ista. num. 3. lib. 3. & ex eo Rebuff. d. not. 11. num. 4. vers. & quærere. ita etiam ubi habemus rationem naturalem, superfluum videtur quærere legem positiuam, quia lex positiuam debet muniri ratione naturali, Rebuff. d. not. 11. num. 1. & bene ad hoc text. in cap. 5. consuetudo. dist. 1.

36 Sed interesse debetur de iure naturali, vt secutus sum supra §. 1. q. 7. par. 2. ampliati. 8. num. 96. & debetur propter culpam, & mo-

ram debitoris, & ista mora, & culpa debitoris non magis potest considerari in primo interesse capitalis, quàm in interesse alterius interesse; vt, posito exemplo, declarat Cagn. in d.l. vnica, sub num. 46. vers. tertio quia. ergo, si non haberemus legem positiuam, quæ clarè hunc decideret articulum, debemus recurrere ad istam rationem naturalem.

37 Confirmatur tertio, quia ita debetur interesse lucri cessantis, sicut damni emergentis, vt scripsi supra S. 1. q. 7. par. 2. ampliat. 8. num. 269. sed interesse damni emergentis debetur omni ex parte, vt dixi infra num. 61. & 62. ergo & interesse lucri cessantis.

38 Confirmatur quarto, loquendo de interesse cambiorum, quia contractus cambij est contractus emptionis, & venditionis, vt dixi supra S. 1. q. 4. num. 21. vel saltem ab eo sumit regulam.

Sed in contractu emptionis, & venditionis mercium venditor potest vendere Titio mercem in summo pretio, & postea potest ab eodem reemere in infimo pretio, vt secutus sum supra S. 1. q. 1. sub num. 572. & demum, si idem Titius ex interuallo denuo indigeret eadem merce, & eam vellet emere, & similiter adessent tria pretia, posset idem venditor eidem vendere in summo pretio, quamuis excederet primum, quo vendidit in prima venditione; quod si idem Titius postea vellet reuendere, posset idem venditor reemere etiam infimo pretio, quamuis esset magis infimum, quàm fuerit primum, quo reuendit in prima reuenditione, & sic deinceps, dummodo illa pretia summum, & infimum sint ex illis tribus pretijs iustis, de quibus dixi d. num. 572. & supra S. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. num. 101. & dummodo omnia fiant bona fide.

Ergo in contractu cambij per eiusmodi emptiones, & reuenditiones potest semper augeri fors, seruata iustitia pretij.

39 Contra hanc extensionem; quod enim interesse alterius interesse non debeatur, tenent Rebuff. in l. vnica, in gl. in verbo, dupli. sub nu. 2. vers. præterea interesse. & Bologn. num. 20. & 21. C. de sent. quæ pro eo, & c. Io. Bapt. Lup. in l. curabit. §. 6. sub num. 20. vers. sed aduertendum. ibi, similiter dum. C. de act. empt. inter tract. diuers. tom. 7. fol. 121. Rot. Genuen. sibi in hoc parum constans, decis. 87. iohannes stephanus. num. 8. in fine, & num. 9. Rot. diuers. decis. 315. diu fuit. num. 8. par. 2. & hoc sentit in effectu Dec.

quem citaui supra num. 20. & 23. & quod si fructus petantur, vt interesse, non veniat in hoc interesse, si quid creditor, fortè mercator, ex negotiatione fructuum, vel pretij potuisset superlucrari, sed tantum æstimatio fructuum, quia non datur accessio accessionis; cæterum, si non de simplici cessatione, sed de mora dolosa constaret, tunc fieret æstimatio fructuum, non communis, sed quanti plurimi suo quoque anno duntaxat valuerunt, scribunt alij in d.l. vnica, num. 216. & quod mutuatarius, qui teneatur ad interesse mutui, teneatur solum ad interesse propinquum, & non ad interesse remotum, ideoq; si mutuator erat empturus gallinam, à cuius emptione cessauit, vt mutuetur, & ex gallina erat suscepturus oua, & ex ouis sperabat pullos, & pullas, ex quibus sperabat alia oua, & sic deinceps, mutuatarius teneatur solum ad primum interesse, quod est proximum, & non ad secundum, quod est remotum, quod procederet in infinitum, & ita etiam dicendum sit in interesse damni emergentis, scribit Medin. in suis tractat. tom. 2. tit. de reb. acquis. per vsur. q. 3. in secunda causa, in fine, vers. circa interesse, fol. 330. in fine, & 331. hæc q; contraria opinio benè videtur probari ex l. 22. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de act. empt. vbi ait Iureconsultus. *cum per venditorem steterit, quominus rem tradat, omnis utilitas emptoris in æstimationem venit, quæ modo circa rem consistit: neque enim si potuit ex vino, puta negociari, & lucrum facere, id æstimandum est, non magis, quàm si triticum emerit, & ob eam rem, quod non sit traditum, familia eius fame laborauerit: nam pretium tritici, non seruorum, fame necatorum, consequitur: nec enim maior sit obligatio, quod tardius agitur; quamuis æstimatio crescat, si vinum hodie pluris sit, merito, quia siue datum esset, hoc haberet emptor, siue non, quoniam saltem hodie dandum est, quod iam olim dari oportuit.* & quod antea ex vsuris vsuræ non caperentur, at nunc cambiorum cambia corradantur, scribit, eas tacitè improbando, Nauar. in man. confess. cap. 17. de vsura circa mutua, num. 280. in fine, & quod si interesse conuerteretur in capitale, de quo soluere-tur aliud interesse, sit anatocismus, superfoetatio, & foenoris renouatio, quæ est prohibita de iure ciuili, scribit Rot. diuers. d. nu. 8. & quod sit forma anatocismi, ab omnibus execrata, scribit Io. Bapt. Lup. sub d. nu. 20.

& quòd vsura vsuræ à Cic. in pluribus locis vocetur anatocismus, ostendunt, locis citatis, Hier. Grosset. in l. lecta. num. 6. ff. si cert. pet. inter Repet. tom. 2. fol. 118. Couar. var. resolut. lib. 3. cap. 1. sub num. 5. vers. superest. Io. Bapt. Lup. in d. l. curabit. §. 3. num. 2. fol. 115. & Boninseg. tract. de vendit. ad temp. cap. 3. num. 16. & quòd quamuis de iure ciuili permittantur vsuræ, tamen vsuræ vsurarum sint prohibitæ, scribunt Boninseg. d. cap. 3. num. 15. in fine, & 16. & Io. Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 5. tit. de vsur. cap. 2. q. 3. vers. sed re vera. & vers. at verò vsuræ. & quòd vsuræ vsurarum dotis, etiam promissæ, non debeantur, nec de iure ciuili, nec de iure canonico, vti omnino prohibitæ, licet nonnulli ex stirpe Iudæorum contrarium ausi fuerint affirmare in solito negotiari, scribit Borgn. decis. 26. venerandus. sub num. 25. par. 3. & quòd Pius V. in contractu census prohibuerit, censum contrahi ex fructibus eiusdem census decursis & non solutis, quia vsuræ non debent facere nouam vsuram, scribit Virgin. de Boccac. tract. de censib. par. 2. num. 61. & par. 3. num. 36. hancq; contrariam opinionem virtualiter amplexã videtur reformatio, seu taxatio pro interestibus cambiorum Urbis, dum, nulla facta mentione de interesse alterius interesse, seu de interesse, conuertendo in capitale, taxauit solum interesse primi, & sequentium annorum, vt retuli supra §. 1. q. 7. par. 1. nu. 55.

40 Comprobatur hæc contraria opinio, quia habemus textum apertum in l. fin. C. de vsur. qui prohibet expressè vsuram vsuræ, & ad litteram, ne vsura conuertatur in capitale, quod idem prohibet tex. in l. 29. placuit. ff. eod. ergo, cum habeamus casum legis, facimus iniuriam legi, disputando.

41 Quid dicendum? Resolutio huius controuersie est difficilis, quia Cagn. qui in d. l. vnica, num. 45. & 46. defendit extensionem, nititur respondere argumentis huius contrarie opinionis, & Io. Bapt. Lup. qui in d. §. 6. sub num. 20. tenet hanc contrariam, nititur respòdere eiusdem Cagnoli argumentis, & Ruin. in illo conf. 55. non benè se explicat, vnde licet nos eum citauerimus pro extensione, tamè ab ipsè Cagn. & Io. Bapt. Lup. citatur pro hac opinione contraria, & libentissimè legissem, quid de hoc expressè sentiret Rot. diuers. decis. 331. sententiam. vers. non obstat taxatio. lunæ 6. Iunij 1611. in Ianuen. pecuniaria, coram Illustrissimo

Card. Lancellotto, in impressis Romæ 1615. quia etsi informantes pro parte Iacobi, vt in eorum informationibus vidi, impugnant illud mutuum ex eo, quòd interesse conuertebatur in capitale, sicq; mutuarius soluebat interesse alterius interesse, tamè in ea decis. nò legitur, quòd Rot. super hoc aliquòd dederit responsum; verum cum adhuc iudicauerit contra Iacobum, illud mutuũ non fuisse iniustum, ex hoc iudicio videtur tacite admisisse, quòd interesse posset conuerti in capitale, & proinde solui interesse alterius interesse; nam pro facti intelligentia, est sciendum, quòd mutuarius pro interesse lucri, à quo mutuator cessabat propter illud mutuum, soluebat mutuatori scutos sex quolibet anno pro centenario, vt retuli supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. sub num. 24. qui sex, quando non soluebantur, conuertebantur in capitale mutui, & anno sequenti de illis etiam sex soluebat interesse ad eandem rationem sex pro centenario.

Resolutiuè agendo, & ommissa vltiori disputatione, còsidero duos casus principales.

Primus casus est, quando interesse habet naturam pœnæ, vt puta, si tu ex causa transactionis debeas equum, vel aliam speciem, & si non tradideris certo tempore, promittis decem, quòd quidem interesse conuentum, seu pœna, speciei adiecta, debetur, l. 37. promissis. & ibi Doct. C. de transact. Abb. in cap. 4. dilecti. sub num. 13. & seqq. in 5. pœna, de arbitr. & Rebuff. in l. vnica, in glos. 1. num. 59. vers. notandæ sunt. C. de senten. quæ pro eo, &c. & isto casu concludo, quòd vsura huius pœnæ non debetur, l. 1. & ibi Gl. C. de fisc. vsur. lib. 10. & Gl. in l. vlt. in verbo, fortis tantummodo. C. de vsur. rei iud. & pœnarum vsuras peti non posse constitutum esse dicit tex. in l. fin. ff. de magistr. conuen. & in hoc, quòd vsura vsuræ non debeat, conueniunt Ruin. d. conf. 55. sub num. 16. & 17. lib. 2. & conf. 103. sub num. 4. vers. non obstat igitur. lib. 1. & Cagn. in l. vnica, sub num. 46. vers. tertio quia. C. de sent. quæ pro eo, &c. & quòd vsura pœnæ commissæ non debeat, scribit etiam Ruin. d. conf. 55. num. 17. nam si non debetur vsura vsuræ, iuribus, & auctoritatibus supra citatis; ergo neque debetur vsura pœnæ, quia vsura, & pœna pro eodem vsurpantur in hoc proposito, argum. tex. in l. 40. qui sine vsuris. vers. finem, ff. de negoc. gest. & dicit Glos. in dicta l. fin. in verbo, pœnarum.

rum . in fine , ff. de magistr. conuen.

42 Confirmatur primo hæc conclusio , quia interesse, quod potest parere aliud interesse, debet semper esse proportionatum quantitati fortis, qualitati creditoris, quia mercatori, seu negotiatori debetur interesse, alias debet esse etiam proportionatum occasione, quam creditor habuisset præ manibus, iuxta ea, quæ scripsi supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 234. Sed hoc interesse poenale nulli ex his qualitati debet correspectuari; non enim datur proportionabiliter sorti, seu alteri obligationi, neque consideratur qualitas creditoris, an sit mercator, necne; neque consideratur, an is, cui debetur, habuerit occasionem præ manibus, sed ponitur ad libitum, maius, & minus, vt obligatus maiori, vel minori poenæ timore obseruet promissa: Ergo ab interesse non poenali non rectè argumentamur ad poenale.

43 Confirmatur secundo, quia poenæ sunt odiosæ, & ideo temperandæ, non extendendæ, cap. 15. odia. de reg. iur. in 6. l. 129. capienda. ff. eod. l. 32. si præses. ff. de poen. cum similibus, & hac ratione non deberi vsuram vsuræ, scribunt Cagn. & Menoch. quos retuli infra num. 47. vnde, & poena, apposita in primo compromisso, non trahitur ad secundum, & stipulatio poenalis, adhibita, in primo contractu locationis, non videtur repetita in sequenti locatione, Tiraq. in l. boues. §. hoc sermone. num. 96. vers. quinquagesimo quarto. ff. de verb. signif. & maxime in reconductione tacita, imò neque censetur repetita alia obligatio, quæ non sit de propria natura illius contractus; quare, si conductor in instrumento locationis, & conductionis, factæ ad certum tempus, obligauit se in forma Camerae, & deinde, tempore finito, perseueret per modum tacitæ conductionis, non potest contra eum pro pensionibus huius tacitæ conductionis procedi executiue, Galles. ad form. oblig. cam. tit. de vi instrum. oblig. cam. num. 18. tom. 6. par. 2. fol. 360. quod idem in instrumento publico, habente executionem paratam, scripsit Ant. de Canar. tract. de execut. instr. q. 44. num. 82. tom. 5. fol. 44. imò tacitè reconducens, non intelligitur reconducere pro toto tempore, sed solum pro illo tempore, quo inhabitat, per ea, quæ secutus sum in meo tractat. de appell. q. 12. num. 82.

44 Extende primo hanc conclusionem, vt habeat locum tam in poena conuentionali,

quàm in poena legali, Gl. 1. in l. 1. C. de fisc. vsur. lib. 10. Ruin. d. conf. 55. de obligatione. sub num. 17. lib. 2.

45 Extende secundo, vt procedat siue ista poena, seu interesse poenale sit adiectum speciei, vt in casu huius conclusionis, positæ supra sub num. 41. vers. primus. siue sit adiectum facto, vt puta, si non feceris domum, promittis centum, quia isto casu, non facta domo, debentur centum, Rebuff. in l. unica, in gl. 1. num. 60. vers. secunda conclusio. C. de sent. quæ pro eo, &c. sed non debebitur interesse poenæ, per ea, quæ dixi supra.

46 Extende tertio, vt procedat quando interesse poenale est adiectum quantitati, vt puta, si non dederis centum, quæ mutuaui, promittis decem in singulos annos; quia isto casu non solum non debetur interesse primi interesse, per ea, quæ dixi supra num. 41. & seqq. sed neque debetur primum interesse, quia illa poena præsumitur adiecta in fraudem vsurarum, vt, testando de communi opinione, scribit Rebuff. in d. gl. 1. nu. 64. vers. tertia conclusio. & faciunt quæ scripsi supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 27. vers. contra. & num. 185.

Declara restringendo hanc extensionem in vltima parte, & quæ scripsi d. ampliat. 8. num. 27. & 185. dum dixi, non deberi poenam, seu interesse, etiam quòd non conuertatur in capitale, vt non procedat, quando pecunia, idest, quantitas debetur, vt species, quia tunc pecunia reputatur illa species, per ea, quæ dixi supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 3. & in indiuiduo Rot. in Rom. fal. interd. mercur. 20. Nouembris 1591. inter reollectas à Stat. Pacif. decis. 159. illustris. sub num. 2. vers. quando enim. & poena, seu interesse, adiectum speciei, seu facto debito, debetur, vt secutus sum supra sub num. 41. vers. primus. & num. 45. imò isto casu potest deberi non solum primum interesse, sed etiam secundum, & deinceps; quare, si testator legauerit Titio scutos vigintimille, inuestiendos statim per hæredem in emptionem tot locorum môtium, & censuum, seu officiorum partim vacabilium, & partim non vacabilium, ad beneficium dicti Titij, & casu, quo hæres non inuestiret, seu tardaret inuestire, iusserit, vt eidem Titio solueret fructus ad rationem sex pro centenario, & hæres non inuestierit, fuit resolutum in Rota, quòd hæres teneatur eos soluere,

uere, vt testatur R. P. D. Oranus in allegata decisione, recollecta per Statil. Pacif.

47 Extende quarto, vt habeat locum, etiam si is, cui debetur illud interesse poenale, sit mercator, & solitus negotiari; militat enim etiam in mercatore, & solito negotiari illa ratio, quod odia, & poenae sunt restringendae, & quando concurrunt duae causae, vna permissiua, & altera prohibitiua, vt in huius extensionis casu, in quo qualitas mercaturae, & negotiationis videtur permittere interesse, & qualitas poenae prohibet, attendi debet prohibitiua, vt in alio proposito scripsi sup. §. 1. q. 1. num. 46. & quod in vsuris non attendatur, an quis sit solitus, vel non solitus negotiari, scribunt Cagn. in l. vnica, nu. 46. vers. tertio quia. C. de senten. quae pro eo &c. & Menoch. tract. de arbitr. iud. cas. 119. reuocauit. sub num. 38. vers. caeterum.

48 Declara adhuc eandem communem conclusionem, eiusque extensiones, in quibus pro firmo posuimus, deberi interesse poenale conuentum, vt procedant cum illa doctrina, quam secutus sum in meo tractatu de iudic. caus. &c. lib. 2. cap. 2. num. 376. & seqq. & cap. 8. num. 526.

49 Secundus casus est, quando interesse non habet naturam poenae, sed habet naturam damni, ratione lucri cessantis, proportionatum sorti, qualitati creditoris, aut occasionis, quam creditor habuisset praemanibus, & in his terminis late locutus sum supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. nu. 221. & seqq. & isto casu vrget contrarietas opinionum, quas adduxi supra num. 33. vers. extende nunc. & seqq. & num. 39. vers. contra. & quod facilius omnia explicem, adhaereo opinioni extensionis, firmando conclusionem affirmatiuam, quod debeatur interesse alterius interesse, per ea, quae adduxi in dicta extensione.

Retenta hac conclusione.

Ad adducta in contrarium supra nu. 39. & 40. respondeo, quod anatocismus, & superfoeratio prohibetur, quia est vsura vsurae; sed interesse alterius interesse, probatis requisitis, de quibus supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 99. & seqq. & §. praeced. gl. 1. sub num. 82. vers. ratio. non solum non est vsura vsurae, sed neque est vsura; cum vsura sit omni iure prohibita, vt dixi supra §. 1. q. 1. num. 401. & interesse sit omni iure debitum, vt dixi d. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 96. quia vsura debetur etiam sine mo-

ra, non autem interesse, Cagn. in d. l. vnica, sub num. 46. vers. tertio quia.

50 Extende primo hanc conclusionem, vt praecipue procedat in interesse cambiorum, tum quia negotiantes in cambijs degunt in ciuitatibus, in quibus semper est parata occasio cambiendi, praesertim in ciuitate Genuae, vt saepius dixi, tum quia interesse cambiorum est semper certum, & ideo non pendet a probationibus incertis, & coniecturalibus, prout pendere solet interesse mercaturae, & similibus, iuxta ea, quae scripsi sup. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. nu. 240. & seqq. vers. declara. & sicut iudex, data probatione incerta, debet absolvere, §. curare. Instit. de act. ita, sublata incertitudine, condemnat.

Ratio huius extensionis est, quia interesse cambiorum semper conuertitur in capitale; vnde nunquam remanet interesse alterius interesse, sed semper erit interesse capitalis, vt considerant Ruin. in cons. 103. quamuis. sub num. 4. vers. sed tamen praemissis. lib. 1. & cons. 55. de obligatione. in fine, sub num. 20. lib. 2. Cagn. in d. l. vnica, sub num. 46. vers. tertio quia. in vltimis verbis, C. de senten. quae pro eo, &c. Menoch. tract. de arbitr. iud. cas. 119. reuocauit. nu. 31. in fine, ibi, nam statim. & num. 32. cent. 6. & Borgn. decis. 21. in causa executionis. sub num. 30. lib. 1. dicens, interesse alterius interesse non deberi, nisi interesse iam esset calculatum, & positum in creditum, & vt fors, deberetur.

Nec dicatur, quod, admissa hac ratione, semper deberentur vsurae vsurarum, seu interesse alterius interesse, quia quilibet creditor poneret interesse in sorte, seu illud calcularet vti sortem.

Quia respondeo, hanc calculationem, & conuersionem interusurij in capitale fieri non posse, nisi concurrentibus ijs, quae scripsi §. praeced. gl. 1. sub num. 82. vers. ratio.

Non obstat huic extensioni, quod taxatio, de qua mentionem feci supra sub num. 39. vers. contra. aliter videatur determinasse.

Quia respondeo, quod quatenus ita determinauerit (non enim vidi illam taxationem) ij, qui taxationi fuerunt praepositi, non fuerunt forsan consulti super interesse alterius interesse; vel placuit illis sequi eam opinionem, vt interesse alterius interesse non debeatur; quae tamen opinio in puncto iuris,

& loquendo in cambijs vix sustineri posset, ideoq; in praxi vbique cambiorum interesse conuertitur in capitale.

51 Declara primo hanc extensionem, vt in cambijs, quæ solvuntur sine mora, improprie illud lucrum vocemus interesse, cum interesse nunquam debeat sine aliqua mora, vt declaravi supra §. 1. q. 7. par. 2. ampliat. 8. num. 100. & 148. quare proprie vocatur lucrum cambij, procedens ratione valoris, & pretij scutorum marcharum emptorum, qui ex iustis causis, de quibus latè scripsi d. q. 7. par. 1. num. 74. & seqq. & sub num. 77. & seqq. pluris æstimantur, quàm sit pretium pro illis datum; vnde illud lucrum efficitur pars integralis mercis emptæ.

52 Declara secundo illatiuè, vt, remota mora, secundum etiam interesse, tertium, & vltè usque in infinitum, renouato semper contractu cambij cum debitore, eo modo, quo dixi supra §. 1. q. 5. nu. 83. vers. cambium. & seqq. non sit vnquam interesse, sed sit semper capitale, seu lucrum, quia semper est emptio, & venditio, vt dixi.

Secus si campfarius esset morosus in soluendo, ideoq; campfor pateretur interesse lucri cessantis, seu damni emergentis, quia tunc posset vocari interesse.

53 Contra hanc declarationem oppono, quia cambium nõ minori laborat suspitione vsuraria, quàm laborarent census, & societas officij, ex quò in eis pecunia pecuniam parere videbatur, vt scripsi supra §. 1. q. 1. num. 171. & 172. ideoq; magna extitit controuersia, an tales contractus essent liciti, vt, loquendo de censu, retuli d. q. 1. num. 175. & consequenter, si cum difficultate fuit in his contractibus ita suspectis permissum lucrum, procedens à capitali, erit absolutè denegandum lucrum, procedens à lucro, etiam si contrahentes illud lucrum assumerent pro capitali, vt in censu aperte sanxit Pius V. præcipiendo, vt pro census fructibus, decursis, & non solutis, non possit creari nouus census.

54 Huic oppositioni respondeo, quòd in censu sic Pontifex iussit, & ideo non est vltèrius quærendum: † Sed ahuc non potest negari, quòd fructus verè soluti, possint conuerti in capitale, ex quo soluantur alij fructus: finge enim, quòd debitor verè soluat illos fructus ex pecunijs, sibi ab amico mutuatis, easvè vt restituat, statim nouū censum vendat eidem emptori, qui pretium soluat ex il-

lis fructibus sibi solutis: certè illi fructus, tunc conuersi in capitale, parient alios fructus, seu alia lucra, & interesse; † & locorum montium multiplicationes passim fiunt, emendo ex fructibus alia loca montium, & sic deinceps, conuertendo in infinitum fructus in capitale; & hæres, seu alius, qui hanc conuersionem, & inuestituram teneretur facere, & non faceret, teneretur ad interesse, Rot. diuers. decis. antepenult. placuit. & fuis decis. vlt. 914. fuit pro maiori. coram R.P.D. Orano 1585. vener. 29. Nouembris, & 20. Decembris inter impressas Lugduni 1612. Et in societate officij, quicquid dici posset disputando, passim societas renouatur pro maiori quantitate, comprehensis in ea fructibus decursis, & non solutis: At in cambio cum quolibet foro admittatur solutio, etiam per scripturæ accommodationem, vt secutus sum supra §. 2. gl. 5. num. 55. & seqq. sic negotiationis necessitate exigente, & renouetur contractus, cessat difficultas, quia si verè dicitur facta solutio, iam totum est capitale: cessat etiam difficultas in cambio ex alio capite, quia si est licitum cambium cum recurfa, vt dixi §. præced. gl. 1. num. 21. & seqq. & num. 88. clarum est, quòd interesse conuertitur in capitale.

56 Extende secundo, vt procedat generatim in interesse cuiusuis alterius contractus, seu mercaturæ, dummodo capitale, quod debetur, consistat in pecunia numerata; quia isto casu militat eadem ratio; & in hanc generalitate loquuntur Ruin. Cagn. Rot. Genu. & Menoch. quos citavi supra num. 33. vers. extende nunc. & secutus sum supra num. 49.

57 Secus si interesse procedat à debito alicuius speciei, vt puta, frumenti, vini, olei, & similibus; neque enim, si creditor potuisset ex vino negociari, & lucrum facere, id æstimandum est, quia tale interesse venit à causa extrinseca, l. 22. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de act. empt. cuius verba formalia retuli supra sub nu. 39. Cagn. in l. vnica, num. 60. in fine, C. de sent. quæ pro eo & c. & Menoch. tract. de arbitr. iud. cas. 119. sub num. 42. vers. quarto afferri. & num. 43. cent. 6. quia totum interesse speciei debiti consistit in æstimatione quanti plurimi, Cagn. d. num. 60.

58 Restringe primo, declarando eandem conclusionem cum illis duabus extensionibus, vt procedant, suppositis terminis habilibus, nempè, existentibus requisitis illis, de

- de quibus scripsi supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 99. & seqq. nu. 221. & seqq. & 238. & seqq.
- 59 *ob* Restringe secundo, ut procedant, inspecto rigore iuris, sed, inspecta æquitate, quæ seruari deberet, essent tēperande, ut istud interesse veniret moderādum, regulato, & honesto iudicis arbitrio, ut in casu, de quo loquitur Cagn. in l. vnica, sub num. 46. vers. ult. non obstat. C. de sent. quæ pro eo, & c. quem retuli supra sub num. 33. dicens, quod cum illa taxatio præferret rigorem, vix potuit vnquam executio iudiciorum haberi, & quod tandem ipsi, & alteri condelegato videbatur, prædictum interesse reducendum esse ad honestam summam: adde quæ pro hac restrictione scripsi §. præced. gl. 1. n. 88.
- o* Hæc restrictio non multum quadrat mercatoribus, & præsertim forsan Genuensibus, quia ipsi in hoc summum sequuntur rigorem, ut scripsi sup. nu. 33. versus finem, & in alio articulo supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. sub num. 231. vers. ad probationem.
- o* Et hæc de primo articulo, nempe lucri cessantis, posito supra sub num. 18. & seqq.
- 60 Venio ad secundum articulum, positum supra d. num. 18. de damno emergenti, & distinguo, ut supra num. 57. vers. secus. Aut interesse procedit à debito alicuius speciei, ut puta, frumenti, vini, & similibus, & isto casu dico adhuc deberi solum interesse intrinsecum circa rē, si ita vocari posset, repugnantibus ijs, quæ scripsi sup. n. 91. non autē interesse extrinsecū, l. 22. si sterilis. §. cū per venditorē. ff. de act. empt. cuius textus verba
- 61 retuli sup. sub nu. 39. † Aut procedit à debito pecuniarum, & isto casu concludo, illud indistinctè deberi, quomodocunque sit auctum, seu multiplicatum, & calculatum, Rot. Genuen. decis. 87. iohannesstephanus. in fine, sub nu. 9. & quando is, qui dedit cambio, accepisset deinde cambio ab alio eandem summam, sibi à suo debitore non solutam, & sic deinceps accepisset ab alijs, quod isto casu, docto, quod propter moram sui debitoris accepit cambio ab alijs, possit iustè consequi interesse alterius interesse, siue ista interesse, & damna sint expressè à debitore promissa, siue non, quia creditor agit de damno euitando, scribit, fuisse resolutum in Rota, & sequitur, licet non alleget decis. Virgin. de Boccac. tract. de interd. vti possid. cap. 18. nu. 65. vers. simon. tom. 3. par. 2. fol. 313.
- 62 Comprobatur hæc conclusio, quia si ista conclusio procedit in interesse lucri cessantis, ut secutus sum supra num. 49. vers. secundus, multò magis procedet in interesse damni emergentis, per ea, quæ dixi supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 181. 187. & num. 269. & seqq.
- 63 *QVAERO* decimotertio successiue, an interesse (cuiusvis qualitatis sit, siue sit pro primo, & sequentibus annis, de prima & vnica sorte, siue sit interesse etiam alterius interesse, siue sit lucri cessantis, siue damni emergentis) possit excedere sortem, & summam totius capitalis.
- o* Respondeo, extare opiniones.
- o* Prima sit opinio negatiua, quod non possit multiplicari ultra capitale, quare statim, atque æquauerit capitale, vltimus non curret, & creditor sibi imputet, qui tam diu cessat, ut interesse sortem excedat, cum eiusmodi accessionibus finis aliquis sit imponendus, & ratione vsurarum, & interesse nihil amplius, quàm duplum exigi possit, Io. Bapt. Lup. in l. curabit. §. 6. num. 20. versus finem, & §. 3. num. 34. C. de act. empt. inter tract. diuers. tom. 7. fol. 117. Virgin. de Boccac. tract. de interd. vti possid. cap. 18. num. 74. vers. interesse in solito. tom. 3. par. 2. fol. 314. & hanc opinionem esse magis amicam litteræ l. vnica, C. de sent. quæ pro eo, & c. scribit Curt. Iun. in illa l. sub num. 55. licet, titubando, dicat, quando casus occurreret, esse melius cogitandum: & quod interesse non possit excedere sortem, sed ei possit solum adæquari, scribunt Dec. in d. l. vnica, in 2. lect. not. & num. 4. & alij, quos sequitur Surd. cons. 389. conuenit. num. 14. lib. 3. & hanc opinionem disputando sequitur Ant. de Gamb. decis. 110. in lite mota. num. 30. & seqq. & veram conclusionem esse dicit sub num. 31. vers. ad probationem. & decis. 218. in causa. num. 8. vers. primo quia. & quod vsuræ etiam in nautica pecunia supra duplum exigi non possint, sed simul, ac sortem æquauerint, cessent, ne omnes hominum facultates vsuræ depascerentur, scribit idem Lup. d. §. 3. num. 31. fol. 116. & satis videtur probari ex l. 4. nihil interest. ff. de naut. fcen. in illis verbis, *quod in singulos dies in stipulatum deductum est, ad finem centesima non ultra duplum debetur.*
- 64 Secundam opinionem affirmatiuam, contrariam præcedenti, tenet Cagn. in d. l. vnica, sub num. 58. 59. 60. & 61.

Confirmatur primo hæc opinio, quia sicut censuarius, & conductor soluunt census, & pensiones, quæ ex annorum multitudine possunt longè excedere valorem sortis census, & rei locatæ, ita etiam interesse, quod procedit à longa plurium annorum mora, potest excedere capitale.

Confirmatur secundo ex his, quæ scripsi infra num. 94. & seqq. & præsertim nu. 104.

65 Aliqui in hac controuersia dicebāt, quòd vsuræ legales, de quibus loquitur l. 26. eos. §. super vsurarum. C. de vsur. non poterant duplum excedere, sed vsuræ nostræ hodie possunt excedere, & in infinitum protendi; & ratio differentiæ secundum eos est, quia in illis legalibus creditor poterat cogere debitorem ad restitutionem sortis; vnde si non cogit, & excedant sortem, sibi imputet, qui non cogit; at è conuerso, quia in nostris vsuris non est in potestate creditoris cogere debitorem ad restitutionem sortis, sed stat in potestate debitoris, quando vult restituere, ideo cōuenit rationi, vt possint vsuræ in infinitū protēdi, vt refert, nihil in hoc determinādo, Bonins. tract. de v̄d. ad tēp. c. 3. n. 21.

66 Pro huius quæstionis determinatione præmitto aliqua.

Primo præmitto, quòd Doct. qui tractant hanc quæstionem simpliciter sine distinctione, possent videri quasi inuij errare, qui verò cum distinctione, videntur ad veritatem propinquius accedere, cum d. l. vnica, edita ad determinandum hunc articulum, determinet cum distinctione.

67 Secundo præmitto, quòd in mundo non est statutum ita obscurum, sicut est d. l. vnica, C. de sent. quæ pro eo, &c. dum statuit vsque ad quam quantitatem petatur interesse, & obscuritas dictæ l. non procedit, eo quia latinitas eius sit obscura, imò plana, sed sententia eius obscura nimis, vt ex lac. de Rauen. sequitur Cyn. in d. l. vnica, num. 18. q. 3. & vbi specialius consistat hæc difficultas, dixi infra sub num. 70. & 71. & adeo nostris Doct. visa est difficilis ista lex, & adeo in solutione plurium difficultatum se torserunt, vt Cyn. in ead. l. sub num. 6. in 4. opposit. ex Petr. de Bellap. referat, quòd Imperator quicquid dixerit in illa l. sumpsit eā ex l. titius. ff. de act. empt. & aliqui, vt Steph. Forcat. in necyoma, dial. 41. desperatione irritati, audeant & l. huic, & legislatori obstrepere, & Cyn. quem retuli inf. sub n. 70. vers. prima. dixerit, quòd legislator malè fecit.

Ratio huius difficultatis est, quia, cum apud antiquos ortæ essent pro interesse plures dubitationes, adeo vt viderentur infinitæ, Imperator, expedire existimans, in angustum eas sub breui distinctione coarctauit, vt patet ex d. l. vnica, & notant Cyn. in ea initio, sed Imperatori videtur euenisse illud Horatianum, *obscurus sio, dum breuis esse laboro*; & proinde parum profecisse videtur, dum, vt nos è perplexitate abduceret, ad obscuritatem deduxit; quare & Alc. in ead. l. initio, inter tract. diuers. tom. 5. fol. 8. loquendo de interesse extrinseco, & de Imperatore, qui voluit ea lege veterum alterationes tollere, inquit, rem hanc tam dubiam adhuc esse, quantum nunquam.

Contra hoc secundum præmissum, eiusque rationem; quòd enim obscuritas non stet in statuto, seu lege, & quòd Imperator satis clarè locutus sit, sed obscuritas, & inextricabilis perplexitas consistat in phantasticis Doctorum commentarijs, vide sup. sub n. 18.

68 Tertio demum præmitto, quòd Doct. super illa l. rot, & adeo varios, & obscuros ediderunt commentarios, vt ignota per ignotiora videantur docuisse, & eis euenisse, quod imperitis accidit textoribus, qui, principio, seu capite fili amisso, quò magis pensum voluūt, aut reuoluūt, eò magis intricāt; & ijs, qui dum plagas aliquot velut nimium patulas cōluere nitūtur, plures & grauiores infligunt; quare, cum rem indissolubiliorem videātur fecisse, satius existimo, si, Alexātri Magni exemplum imitati, dum inexplicabilem gordium nodum gladio abscidit, has confusas, & inexplicabiles perplexitates silentio laceremus potius, quam si longo nimis, & inutili sermone soluere nitamur.

69 His præmissis, concludo, vtramque opinionem in suis casibus esse veram; sed, vt faciliori ordine, quo possumus, huius conclusionis veritatem persequamur, & à textu non discedamus, sequemur in primis distinctionem Imperatoris in d. l. vnica, & ex primo distinctionis membro constituemus regulam, primæ opinioni consonam, & ex secundo membro constituemus limitationem regulæ; & omnia exemplis illustrabimus.

Sit ergo regula iuxta primam opinionem, vt in omnibus casibus, qui certam habent quantitatem, vel naturam, interesse non possit excedere duplum.

70 Hæc regula duabus potissimis concuti videtur difficultatibus.

Prima, quia qui sint isti casus, de quibus loquitur, nos latet, & malè fecit legislator, quia eos non expressit, secundum Cyn. in d. l. vnica, sub num. 18. q. 3. ibi, hic restat quærere. & Imperator videtur de industria obscurè locutus, ideoq; certant scribentes de intellectu huius regulæ, seu legis, & nemo veritatem aperuit, ait Cagn. ibidem num. 5. & est intricatio controuersissima, & demum quæstio huius regulæ est perobscura, de qua tam variæ sunt doctissimorum hominum, tamquè discrepantes sententiæ, vt suam quilibet inueniat opinionem, & in ea valdè sudarint nostri scriptores, & ferè singuli diuersas habuerint sententias, adeo quòd circumferuntur duodecim opiniones, & opus esset declaratione Imperatoris, quia de quibusdam impossibile est exponere d. l. vnica, quæ ponit hanc regulam, Rebuff. in d. l. vnica, in gl. in verbo, quantitatem. num. 5. vers. quæro ergo. quas singulas opiniones fuisse ab aliquibus impugnatas non me latuit; & adeo est obscura hæc regula, vt quamuis nostri Doctores multa scripserint pro eius declaratione, tamen ex illis non clarescit, imò accrescit magis obscuritas, vt dicit Cyn. ibidem num. 20. versus finem, ibi, quid dicemus. & ideo Rebuff. vbi supra num. 30. vers. quid ergo. post relatas multas opiniones, dicit, melius fore, quòd sileret; nihilominus & ipse suam affert opinionem; & licet alij moderniores post Rebuffum nouas opiniones conentur adducere, tamen omnes in aliquam ex prædictis priorum opinionibus relabuntur. ego, ne onerosa opinionum relatione, & inutili disputatione membranas occupè, resolutiuè sequar conclusiones, & opiniones, quas vsus, & praxis admittit; quòd si opinionum conflictum, & varietatem tu desideres videre, legas in d. l. vnica, Gl. in verbo, contractibus. & in verbo, in alijs. Cyn. num. 20. vers. quæramus ergo. Bar. num. 3. vers. venio ad contraria, & num. 4. Bal. num. 16. vers. modo ego. vbi declarat, quid sit quantitas discreta, & quid quantitas continua, Alc. num. 2. & seqq. & præsertim sub num. 6. vbi sequitur opinionem Iacobi de Aren. Bar. & Ant. Fum. tract. de eo quod interest. sub nu. 42. cap. 4. & nu. 43. & seqq. tom. 5. fol. 16. & singulas opiniones referunt Rebuff. in d. gl. quantitatem. num. 6. & seqq. vsque ad num. 30. & alij.

71 Secunda difficultas est, quia Cyn. Bar. & alij in d. l. vnica, multas aduersus hanc

regulam adducunt oppositiones, ad ostendendum, quòd interesse etiam in terminis huius regulæ potest excedere duplum; in quarum oppositionum solutione multum se torquent, & implicant, vt dixi infra num. 90. vers. infero secundo.

72 His, vt attentior sis, prælibatis.

Declara hanc regulam, vt ad hoc, vt interesse in casu, habente certam quãtita-tem, seu naturam, non possit excedere duplum, requirantur tria. Primo requiritur, quòd adsit debitum principale, certum, & communiter æstimabile. Secundo, quòd accidat casus interesse extrinseci. Tertio, quòd casus huius interesse extrinseci, idest, contingencia ipsa, ex qua oritur obligatio ad interesse, respiciat illud principale debitum, & communiter æstimabile, & non habeat aliud specificum obiectum.

73 Subdeclara ad vsus præxis, distinguendo tres præcipuas inspectiones.

Prima inspectio est, quando nullum probatur interesse.

Secunda, quando probatur quidem interesse, sed non probatur dolus, culpa, seu mora eius, qui dicitur fuisse in causa remota illius interesse.

Tertia, quando probatur quidem interesse, & probatur etiam, dolo, culpa, seu mora debitoris, vel contrahentis processisse dictum interesse, sed tamen ille dolus, culpa, seu mora, & ipsum factum, seu contractus, in quo adest culpa, vel mora, habet certum specificum obiectum ad rem, deductam in contractu, & in qua adest culpa, vitium, seu mora, & aliud obiectum non habet.

In prima inspectione vana redditur controuersia vsque ad quam quantitatem taxandum sit interesse, quia non entis non indagantur qualitates: quare, accedendo ad materiam text. in l. 14. Iulianus. in princ. ff. de act. empt. finge, quòd tu vendideris mihi certa tigna; & non fingamus aliud; tunc nihil ad hanc regulam, de qua sup. sub nu. 69. vers. sit ergo. quia, cum nondum extrinsecus mea interfit, nulla est mihi nata actio ad interesse: vel finge, te, pretio dictorum tignorum accepto, fuisse morosum in traditione tignorum, sed tamen, me ex tua mora nihil amisisse, frustra agerem de interesse, per ea, quæ secutus sum supra S. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 77. & nu. 292. restr. 1. hincq; constituta est regula, quòd exceptio tua

tua non interest, repellit agentem, vt dixi supra §. 2. gl. 5. sub num. 142.

74 In secunda inspectione concludo etiam, non posse agi ad interesse, sed posse solum agi actione quanto minoris, & pro clara intelligentia, inhærendo materiæ eiusdem. Iulianus. pono plures casus.

Primus casus. Tu bona fide vendidisti, & tradidisti mihi tigna, quæ cum essent vitiosa, domus mea, quam illis fulciui, seu contignavi, corruit; certè hoc casu multi mea interfuit, illa tigna fuisse vitiosa, nihilominus non est locus prædictæ regulæ, seu d. l. vnica, quia cum tu non asseueraueris, esse idonea ad domum fulciendam, nec tâquam talia ad occurrendum imminenti domus periculo, sed simpliciter, & bona fide vendidisti, tu vacas omni culpa, & mora; & ideo non teneris ad aliquod interesse: verum, quia re ipsa deceptus fui, emendo tigna vitiosa, superest mihi actio quanto minoris emissem, si sciuissem tigna esse vitiosa, d. l. Iulianus. ff. de act. empt. quæ sola actio practicabitur, quia tigna rupta, aut deteriorata redhiberi non possunt, alioquin tu, conuentus hac actione quanti minoris, posses petere redhiberi, & ita declaranda est d. l. Iulianus.

75 Secundus casus. Tu vendis mihi vas argenteum, seu dolium dissoluta, non tanquam vasa, sed tanquam materiam; ego, vtendo eis, passus sum damnum, quia erant vitiosa, tu non teneris, nisi quanto minoris ratione malæ materiæ, si eam sciuissem, quia non es versatus in dolo, quo casu tenereris ad interesse extrinsecum; vt in ead. l. Iulianus. initio.

76 Tertius casus. Paterfamilias nõ tanquam suæ professionis, sed tanquam hæres, vel alio casu dominus mobilium, existentium in certa domo, vasa, quæ inter dicta mobilia extabant, vendidit tanquam de vniuersitate illorum bonorum; hæc vasa, vendita, sunt reperta vitiosa, seu non idonea; certè iste venditor, cum nullam profiteatur horum vasorum industriam, sed incidenter, vt res indifferentes, vendiderit, non tenetur de idoneitate, nisi quanti minoris, non autem ad id, quod extrinsecus interest, nisi scienter reticuerit, & sic fuerit in dolo, vel nisi expressè affirmauerit, d. l. Iulianus. initio.

77 Quartus casus. Tempore vindemiarum mea dolia sunt vino plena, habeo aliud vinum, & deficiunt mihi dolia, rogo te, vt de

dolijs tuis, quæ vsus tui causa adduxisti, tot, quot indigerem, eodem, quo emisti pretio, vecturis etiam pro rata refuis, mihi des, tu annuis, & das, sed doliorum vitio vinum infusum amitto: certè isto casu ego non possim petere à te, quod mea interfuit, dolia fuisse vitiosa; sed solum quanti minoris emissem, si doliorum vitium nouissem, per ea, quæ habentur in ead. l. Iulianus.

78 Extende primo istum quartum casum, vt procedat non solum, quando ego ex tuis dolijs elegissem, sed etiam quando tu elegisses illa, quæ mihi dedisti, dummodo bona fide feceris.

79 Restringe, declarâdo hunc casum, vt tenearis mihi cedere actiones tuas contra fabrum doliarem, qui tibi vendidit, si quas habeas, & quales habes, nisi malis tu contra ipsum agere, & mihi, quod mea extrinsecus interest, curare præstari, d. l. 14. Iulianus. §. penult. ff. de act. empt. l. 52. quod debetur. ff. de pecul. vbi, quod dominus liberatur, cedendo actionem illi, qui contra eum agit de peculio, cum seruo quid ab extraneis debetur, & l. 62. cum in plures. §. messes. ff. loc. vbi, quod cum colonus non habeat conditionem furtiuam contra eum, qui frumentum, nondum à colono perceptum, sustulerit, sed eam habeat dominus fundi, colonus potest cogere dominum, vt ipse agat.

Neque enim debet faber culpabilis releuari ex eo, quod non emptor suus, neque eius hæres, sed tertius, causam habens, etiam si esset donatarius, damnificatus fuit.

80 Subrestringe hanc restrictionem, (hæcque subrestrictio infertur ex necessitate) vt in casu, quo tu actiones non habes, non possis illas cedere, vt puta, tu emeris illa dolia non principaliter, sed cum vniuersitate bonorum, vel ea habueras ex successione, vel ea non de nouo emeris, sed erant ex dolijs tuis antiquis, quæ pro vsu tuo religaueras, certè istis casibus non teneris tu in id, quod interest, neque teneris cedere actiones, quas non habes.

81 Extende secundo, vt procedat etiam si tu, tradendo dicta dolia in casibus huius subrestrictionis, perfusoriè proba affirmaueris, quia sunt verba temerè, bonaque, & simplici mente dicta, non animo suscipiendi in te periculum, nec me circumueniendi, aut prouocandi ad ea emenda, sed potius animo mihi bona fide commendandi; vnde

lubricum linguæ temerè emissum, non facile ad obligationem, & consequentiam inopinatam trahendum est; sufficit ergo, quòd pro communi natura actionis reddas mihi pretium, dolijs redhibitis, vel, si redhiberi nequeant, quantò minoris emissem, quasi vendiderit, ignorans doliorum defectum, quo casu tenetur actione empti quantò minoris emptor emisset, si defectum sciisset, vt in pecore morbofo, & tigno vitioso loquitur text. in d. l. iulianus. hæc q; extensio videtur posse probari ex l. 7. famosi. ff. ad l. iul. maiest. vbi læsæ maiestatis crimen, si per linguæ lubricum sit commissum, sola temeritatis pœna videtur puniendum: & quòd non omnia, quæ proferuntur verba, proferantur, vt obligent, clarè patet in verbis liberalibus, quibus pro bono more vtimur, dum dicimus, *seruitor di V. S.* & similia, de quibus bene aiunt Hispani, *palabras de buen amor non obligan.*

Neque huic casui obstat textus in l. 21. sed addes S. 1. ff. loc. vbi si quis dolia vitiosa locauerit, & vinum effluerit, tenebitur in id, quod interest, nec ignorantia eius erit excusata.

Quia respondeo, quòd in vasis, & dolijs frequentius accidit imminere specificum periculum extrinsecum aliarum rerum, & lex ad ea, quæ frequentius accidunt, adaptatur; sed quando quis vendit bona fide dolia ex antiquis, quæ habebat pro vsu suo, cessat specificum periculum.

82 Quintus casus, & est similis præcedētibus. Faber materiarius vendit mihi tigna, non tanquam destinata, & idonea ad domos fulciendas, sed tanquam nudam materiam, vel ad aliud; ego ea conuerto tanquam idonea ad fulciendas domos, domus corrui, certè faber, qui vendidit, non tenetur ad interesse.

83 In tertia inspectione, de qua supra sub nu. 73. concludo, posse agi ad interesse vsque ad duplum, & sic est locus regulæ; sed, vt solidior appareat veritas huius conclusionis, procedamus exemplis.

Exemplifica primo igitur hanc conclusionem, quando tu, pretio à me accepto, vendidisti mihi tigna, & promisisti ea tradere tali die, in quo fuisti morosus, & non tradidisti, & ego ex tua mora, & non traditione passus sum damnum, vel aliquid amisi, & sic mea extrinsecus interfuit, certè meum interesse versatur in casu, habente certam

quantitatem, seu naturam, & ideo tu teneris ad illud, sed non potest excedere duplum pretij tignorū venditorum; nam cum causa proxima, seu, inquam, immediata, ex qua orta est obligatio ad interesse, non haberet aliud specificum obiectum, quàm dicta tigna, eorumvè traditionem, quæ habent certam, & limitatam naturam, sumus in terminis regulæ, de qua supra sub num. 69. vers. sit ergo. & est locus taxationi dictæ l. vnica, vt interesse non possit excedere duplum pretij tignorū, quamuis ob non traditionem ipsorum domus mea corruerit, sicq; mea longè pluris interfuit ultra duplum æstimationis tignorū.

Secus tamen est, si dolo malo, hoc est, machinatione studiosa ad mihi nocendum in hac peristasi cessaueris tradere, cum scires domus meæ periculum imminere, quia isto casu tenereris ad totum interesse, quamuis excedat duplum; cum tu habueris specificum obiectum, vt domus mea rueret.

84 Exemplifica secundo, quando tu mihi bona fide vendidisti tigna, quæ mox euicta sunt, ex qua euictione ego extrinsecus damnificatus sum; nam isto casu ex euictione nata est mihi actio ad id, quod mea interest, sed quia hoc interesse versatur circa re venditam, vel euictam, nec habet aliud specificum, & præcisum obiectum, quàm dicta tigna, quæ certam habent naturam, ideo hoc interesse non potest ad summum excedere duplum, licet minus taxari possit, si minus interfuit, & moueor ex l. quam citavi infra num. 86. in fine.

85 Et quod dico in tignis vitiosis in his duobus exemplis, idem dico de pecoribus morbofis, quia in vtroque genere rerum æqualiter loquitur l. iulianus. ff. de act. empr.

86 Exemplifica tertio in casu, quo ego emerim à te seruum scutis 50. qui seruus, à me emptus, meis impensis factus agitator, seu pantomius, idest, imitator omnium rerum, valet scutis 500. & tu, qui vendidisti, es mediocrum facultatum, ita vt verisimiliter non cogitaueris in venditione de hoc maiori pretio propter eruditionem, postea hic seruus mihi euincitur: ego ago de euictione contra te ad id, quod mea interest; certè isto casu non possum agere, nisi ad duplum pretij, quo seruum emi, & sic ad scutos 100. l. 44. titius. S. vlt. cum l. seq. ff. de act. empr.

87 Exemplifica quarto in casu, quo ego à te scutis centum emissem seruum, qui ab aliquo

quo erat institutus hæres, & postea mihi est euietus, & sic perdo illam hæreditatem, vt in casu l. 8. venditor hominis. ff. de euiet. vnde ago aduersus te actione ex empto de euietione ad id, quod mea interest; certè isto etiam casu ego non possum pro meo interesse consequi vltra duplum, & sic possum consequi solum scutos 200. quamuis hæreditas, quam perdo, valeret scutis 1000. nam aut consideramus, quòd seruus tẽpore emptio- nis erat institutus hæres, & tunc tantò plurius fuit æstimatus, & appretiat; & sic illa institutio serui in hæreditate fuit facta de pretio ipsius serui, idest, de simplo; ergo de illa hæreditate non potest haberi alia ratio, nisi vt serui pretium, in quo adest hæredis institutio, dupletur: aut consideramus, quòd ille seruus, postquam adiuit hæreditatem, est effectus pretiosior, quia illa hæreditas quæ sita adiecit maius emolumentum, quòd non fuit de simplo; idest, de pretio serui; & tunc dico, illud augmentum non esse habendum in consideratione, cum qualitas rei venditæ consideretur tempore contractus; sicq; quouis modo consideremus, venit solũ duplum pretij, quo ego emi; & consequenter in isto interesse non venit æstimatio totius hæreditatis sine vlla limitatione dupli, & in hoc videntur communiter Doct. errasse, dum arbitrati sunt, totius hæreditatis æstimationem integrè venire; actio enim ex empto de euietione habet hæc duo capita: primum (& hoc est perpetuum, & certum) pertinet ad pretium, & non ad rem: secundum (& hoc est casuale) pertinet ad id, quod interest præter pretium: quantum ad primum caput, quo scilicet actio ex empto competit ad pretium, vel pro rata pretij, semper habetur relatio ad bonitatem, quæ erat tempore contractus tantum, & secundum eam æstimatur: quantum ad secundum caput; quo scilicet agitur ad interesse, recipit augmentum, & diminutionem; siquidem quandoque interest plurius, quandoque minoris, & quandoque nihil præter pretiũ, ideoque totum hoc interesse pendet à probationibus faciendis; sed ad summum, vt dixi, non potest excedere duplum: & quòd dico de seruo, instituto hærede, dico etiam de ancilla prægnante, cum & de vtroque loquatur d. l. venditor hominis. ff. de euiet.

Confirmatur hæc exemplificatio, quia, si in casu præcedentis exemplificationis, vbi augmentum in seruo erat secutum sumptu,

& industria emptoris, & tamen venditor tenetur solum ad duplum, cui inest simplum, ne venditor subeat periculum vltra duplum, l. titius. §. vlt. cum l. seq. ff. de act. empt. multò magis idem dicendum videtur de augmento, & pretiositate casuali, quæ venit sine villo incommodo, aut sumptu emptoris, vt fecunditas, & partus ancillæ emptæ, & hæreditas seruo empto relicta.

Neque aduersus hũc casum obstat, quòd tex. in d. l. venditor. dicat, venditorem debere præstare quanti interest, quia dico, quòd ille tex. cum non determinet quantitatem interesse, intelligit de iusta quantitate, quæ est declarata per alia iura, vt non excedat duplum, vt in casu præcedenti, ad quòd si Cyn. in d. l. vnica, num. 8. in 7. opposit. Bar. & alij in diuersis locis aduertissent, non adeo se in eo textu torfissent.

Infero ex dictis in hac exemplificatione, sic esse intelligendos Paul. de Castr. in l. 3. §. nunc de officio. sub num. 4. & Ias. sub num. 8. ff. de eo quod cer. loc. dum, loquendo de lucro intra rem, scribunt, quòd si seruus meus fuit institutus hæres, & quia tu fuisti in mora restituendi eum mihi, ego non potui iubere, vt adiret hæreditatem, & sic eam perdidisti, talis lucri habenda est consideratio.

88 Exemplifica quinto in casu, quo ego teneor tibi soluere scutos 100. & quia sum morosus, tu nõ potes reparare domum tuã, quæ minatur ruinam, vel non potes soluere pœnam pecuniariam intra certum tempus, quo elapso, remanes ex dispositione legis condemnatus ad graue exiliũ; tu protestaris aduersus me de istis dānis, & interesse, ruit domus, vel remanes condemnatus; tamen ego non teneor vltra duplum, & sic vltra scutos 200. quamuis ruina domus, & damnum exilij excedant pretium scutorum 500.

Ratio in istis omnibus exemplis est, quia mora, seu culpa nõ habuit tẽpore contractus aliud certum specificũ obiectũ, quàm rem ipsam, seu quantitatem certã, ideoq; interesse remanet taxatum infra duplũ, & non vltra.

Secus, si in casu huius quinti exẽpli mora habuisset pro specifico obiecto lucrũ cessans, vt in casu, de quo inf. n. 101. & innui et n. 93.

89 Extẽde primo eandem regulam, positam supra sub num. 69. vers. sit ergo. & sic exemplificatam, seu illud primum responsum dictæ l. vnica. C. de sent. quæ pro eo, &c. quòd disponitur vt interesse non possit excedere duplum; extẽde, inquam, vt habeat lo-

cum non solum in interesse singulare, vt priores omnes, vsque ad Rebuff. inclusiue restringere conati sunt, sed etiam in interesse commune extrinseco, vt omnes moderniores post Rebuff. testati sunt: & ad hanc extensionem contra eos, qui primum dictæ l. responsum restringunt ad interesse singulare moueor ex pluribus. Primo, quia restringunt non solum sine lege (cum in toto iure civili nulla fiat mentio nominatim de eo, quod singulariter interest) sed etiam contra verba, mentem, & totam seriem dictæ l. vnica, quæ simpliciter, & absolutè verat id, quod interest, duplum excedere; quæ simplex veratio, cum sit indefinita, æquipollet vniuersali, & consequenter comprehendit tam quod singulariter interest, quam quod vltra simplicium quoquo modo interest. Secundo moueor ex dictione vniuersali negatiua, *minime*, qua illa lex vsa est. Tertio, quia ex præmio eiusdem legis, vnde colligitur finalis intentio, l. fin. ff. de hæred. instit. illa lex non ad paucas, sed ad infinitas dubitationes rescindendas fuit prolata: ergo non patitur restrictionem ad paucum, & quod rarò accidit, contra sui præmium, & contra l. 4. ex his. & l. 5. nam ad ea. ff. de legib. Quarto quia omnes fatentur, totum reliquum contextum loqui de toto eo, quod interest: ergo cur in illo solo versiculo tam varie? Quinto, quia Doct. ea ratione restringerunt ad interesse singulare, vt euitarent obiectum multarum legum, quibus probatur, deberi totum interesse, etiam si excedat duplum; sed hæc contrarietas tollitur sine hac restrictione, quia illæ ll. optimè conueniunt cum d. l. vnica, vt patet ex his, quæ diximus supra num. 73. & seqq. & infra nu. 94. & seqq. omnes enim illæ ll. reducuntur ad vnã consonantiam cum dicta l. vnica, adhibita distinctione, de qua supra sub nu. 69. vers. sit ergo. & infra num. 94.

Infero primo ex hac extensione, descendendum nobis esse à Gl. in d. l. vnica, in verbo, dupli. Bar. sub num. 27. Bal. nu. 23. vers. quæro quod interesse. & sub num. 26. vers. quid si promitto tibi. & Cagn. num. 58. & 62. ibi, prædicta opinio. dum, restringentes regulam, seu primum dictæ l. vnica responsum, scribunt ea l. comprehendere solum interesse singulare: nam etsi hæc sit communis opinio, seu restrictio, vt testatur Cagn. d. nu. 58. & de communi, & veriori contra Dec. sub num. 76. vers. superest. tamen confuta-

tur ex his, quæ adduxi hic supra. Infero secundo, quod sicut vana est restrictio ad interesse singulare, vt dixi hic supra, ita etiam reiicienda est illa distinctio, quam, se mirum in modum torquentes circa intellectum sæpe citatæ l. 14. iulianus. ff. de act. empt. faciunt inter interesse intrinsecum, & extrinsecum, seu intra rem, & extra rem, Cyn. in d. l. vnica, sub num. 5. in 3. opposit. dicens, quod illæ oppositiones, inter quas est oppositio de dicta l. iulianus. sunt multum corruptæ, & difficillimum est eas soluere, & num. 15. vbi dubitans, quod interesse appellatur extrinsecum, & quod intrinsecum, inquit, eundum esse in profundum pelagi, Bar. sub num. 7. vers. oppono tertio. & Rebuff. in gl. in verbo, dupli, num. 21. vers. quodam est interesse extrinsecum. dicens, hinc pendere leges, & Prophetas, & alij communiter, dum, vt soluant obiectum, quod ex d. l. iulianus. sumunt aduersus hanc regulam, confugiunt ad hanc distinctionem de interesse extrinseco, & intrinseco, de communi, de conuento, & de singulari; quæ sanè distinctio, de interesse intrinseco, est inutilis, & falsa, & à Gl. & Doct. sine lege conficta, in qua latè & turbulenter Doct. gladiantur non solum super definitione horum membrorum, sed etiam super effectibus, & exemplis eorum, & idcirco est ipsa distinctio, seu diuisio cum omnibus suis ambagibus, & intricationibus reiicienda.

91 Confirmatur primo hæc illatio, dum dixi, hanc distinctionem esse vanam, & falsam; quia etsi in iure reperiat verbum, *interesse*, substantiuum, & verbum, *extrinsecus*, sitq; subiectum dispositioni multarum legum, loquentium de interesse, & ideo non abhorreat vtrunque verbum coniungere; tamen hæc coniunctio fieri non potest in intrinseco, cum de eo nullibi reperiat in iure: neque potest elici ex eius antitheto, *extrinsecus*, quia interesse est quid diuersum à re principali, & ideo semper est extra rem, eiq; non inest, sed eam sequitur, tanquam accessio; quare qui remittit damna, & interesse, non censetur remittere rem principalem, Alex. conf. 168. requisitus. initio, num. 1. & seqq. lib. 2. quod non est in interesse intrinseco, quia est intra rem, ideoq; vti pars ipsius rei, seu saltem tanquam naturalis sequela venit appellatione ipsius rei; vnde hoc membrum est reiiciendum, & pro hac confirmatione faciunt declarationes, quas

quas posui supra num. 51. & 52.

92 Confirmatur secundo, quia Doctores nixi sunt confingere istas verbales distinctiones, vt se liberarent à contrarietate, quam ipsi arbitrabantur extare inter l. vnica, C. de sent. quæ pro eo, &c. quæ non admittit interesse vltra duplum, & inter l. 14. iulianus. ff. de act. empt. & l. 8. venditor hominis. ff. de euict. quæ secundum eos admittunt interesse vltra duplum: sed ista contrarietas cessat, cum illæ leges concordent cum d. l. vnica, C. de sent. quæ pro eo, &c. ergo cessare debent istæ confictæ distinctiones: & quòd cesset, patet ex his, quæ remissiuè dixi supra sub num. 89.

93 Extende secundo, vt quamuis interesse, de quo sup. n. 88. posset cõuerti in capitale, per ea, quæ dixi sup. nu. 33. & sub nu. 49. & ideo possit excedere duplum, si ex qualitate contractus, & qualitate creditoris illud interesse sit specificum obiectum, vt dixi inf. nu. 101. tamè in eodè casu, si deficiat hoc obiectum specificum, non potest excedere duplum.

94 Limita nunc eandem regulam, positam supra sub num. 69. vers. sit ergo regula. (& hæc limitatio erit secundum membrum distinctionis, qua vtitur Imper. in l. vnica, C. de sent. quæ pro eo &c. & in terminis huius limitationis procedet secunda opinio, de qua supra num. 64.) vt non procedat in casibus, qui incerti esse videntur, quia in istis iudices, qui causas dirimendas suscipiunt, debent attendere, vt hoc, quod re vera inducitur damnum, reddatur, vt in d. l. vnica, ibi, in alijs autem casibus.

Ratio huius limitationis est euidentis, quia tantum operatur propositum in proposito, quantum oppositum in opposito; sed quando casus habent certam quantitatem, vel naturam, tunc interesse remanet taxatum, infra duplum, per ea, quæ latè scripsi supra sub num. 69. vers. sit ergo regula. & seqq. ergo in opposito, quando non habent, non remanet taxatum, militante tunc ratione, de qua infra num. 97. vers. ratio.

Exemplifica primo hanc limitationem in casu, quo tu, recepto à me pretio, vendis tigna ad fulciendam domum meam, cuius imminens periculum tibi est notum in contractu venditionis tignorum; tu postea, dolo, & machinatione studiosa adhibita, ad mihi nocendum, & damnificandum, cessas tradere dicta tigna; vnde domus mea ruit, iste est casus interesse debiti, sed incertus

tum ratione doli, tum quia dolus ille, siue causa, ex qua oritur hæc obligatio ad interesse, non respicit tigna, sed respicit, & pro obiectu habet specificum istud detrimentum domus meæ, rerumq; mearum, & sic casus est incertus, cum eius obiectum non versetur in re, habente certam quantitatem, vel naturam limitatam, sed circa aliarum rerum detrimenta, quarum nulla præexistit certa quantitas, vel natura; sed ex euentu, & diligenti inquisitione apparebit, & ideo interesse potest excedere duplum pretij tignorum, cum debeat pretium æstimationis totius damni, nempe ruinæ domus, l. 14. iulianus. initio, ibi, *si verò sciens reticuit, & emptorem decepit.* ff. de act. empr.

Infero, confirmando hoc exemplum, quòd si Titius futuri furaretur subulam, seu acum, qua vtebatur ad suendum, & mercedem lucrabatur, & aliam non haberet subulam, nec nummum ad aliam emendam, vel esset in angusto loco, vbi non venderentur; & propterea cessasset à lucro mercedis, Titius teneretur non solum ad duplū pretij subulæ, sed teneretur ad totam illā mercedem.

Nec posset Titius obijcere, quòd futuri non laboranti, non debetur eadem merces, quæ debetur laboranti; cum merces debeat propter laborem.

Quia responderetur, quòd isto casu adhuc debetur eadem merces, nulla habita ratione non laboris, vt in operario, coacto desistere ab opere, secutus sum supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. sub n. 86. alias si habenda esset ratio laboris, vtique subuerteretur penitus illatio.

Subinfero, apertius explicando illationem, vt quamprimum sutor potuerit emere, seu aliter iure habere aliam subulā, & is, vt sine labore mercedem lucretur, noluerit illam habere, cesset ex tunc furis obligatio ad vltiorem mercedem, quia fur tenetur ad mercedem propter impedimētum, quod futuri præstat, ne eam possit lucrari; sed non dicitur impeditus, qui de facili potest remouere impedimentum, per ea, quæ in alijs terminis secutus sum in meo tract. de appell. q. 15. num. 158. & seqq. iunctis num. 156. & 157. esset enim impedimentum affectatum, seu voluntarium, de quo habenda non esset ratio, per ea, quæ in alijs terminis secutus sum in meo tract. de iudic. caus. lib. 2. cap. 9. sub num. 941. & seqq. & sub num. 973. & seqq. & quia vesci tenemur pane in sudore vultus nostri, vt retuli supra §. 1. q. 1. sub

num. 172. si vnam habemus viam ad laborem clausam, & aliam ad eum apertam, sequi debemus apertam.

95 Exemplifica secundo, quando tu bona quidem fide vendis, & tradis mihi dicta tigna, sed cum esses faber mæriarius, harum rerum peritiam profitens, aueristi esse idonea ad fulciendum, vel construendum domum meam, quibus ego propterea usus sum ad fulciendam domum, quia isto casu, si domus propter tignerum vitiū ruit, utique tu teneris mihi ad id, quod mea interest propter tuam expressam affirmationem, & etiam propter tacitam, resultantem ex tua professione, etiam quod non affirmasses expressè, esse idonea, & propter scientiam, quia tu scienter vendebas ad finem futuram, & contignationis domus, & in imminente periculo, & peristasi: causa ergo proxima, ex qua hoc casu obligaris ad interesse, non respicit tigna ipsa tantum, sed imò directè, & specificè respicit præsens præuisum, & expressè, vel tacitè susceptum periculum domus meæ, rerumq; mearum, sicq; casus est incertus, ut potè respiciens, & pro obiecto specifico habens incertum futurum periculum aliarum rerum ab his, quæ in contractu venditionis deductæ sunt, quæ, etiam si alioquin per se certæ essent, dicuntur incertæ, quia incertum est tempore contractus, an, & quanta pars domus peritura sit: & huius obligationis obiectum non ad certam partem, & qualitatem refertur, sed ad tantam, quantam perijsse, & interesse euentus declarabit, & sic casus huius obligationis ad interesse est incertus, habens tempore contractus obiectum incertum futurum, & ita intelligere debemus l. 14. iulianus. ff. de act. empt. & consimiles; & ita intellectæ, tantum abest, ut discordent à l. vnica, C. de sent. quæ pro eo. ut potius optimè quadrent & menti, & verbis illius, imò & ipsi legali æquitati, & naturali iustitiæ.

96 Exemplifica tertio, quando vascularius, vel faber doliaris vendidit, vel locauit vasa, vel dolia, destinata ad recipiendum, & seruandum vnguentum, vinum, vel alium liquorem, qui vitio vasis effluxit, quia tunc iste venditor ultra remissionem, vel restitutionem pretij, vel mercedis, tenetur etiam ad æstimationem eius, quod inde perditum est, etiam si decuplo, vel trigecuplo excedat pretium, aut mercedem vasis, etiam si venditor, vel locator non fuerit in dolo, sed

ignorās, & etiam si aliter expressè non affirmauerit vas integrum, l. 21. sed addes. §. 1. ff. loc. quam citaui etiam supra num. 81. in fine, vers. neque huic. quia etsi contractus, vel res, principaliter debita, non sit incerta, cum certam habeant naturam, sunt tamen incerti isti casus interesse, qui accidunt.

97 Ratio formalis, & naturalis, amica sensui tam in isto tertio, quàm in præcedenti secundo exemplo, est culpa artificis, quæ non respicit ipsum solum corpus, principaliter in dispositionem deductum, sed respicit ab initio præuisum aliarum rerum periculum; artifex enim, seu alius professor, & negotiator, si non semper expressè, saltem semper tacitè ipso facto affirmat, rem, pertinentem ad suam artem, dum eam vendendam tenet, esse integram, & idoneam ad usum, ad quem est destinata: si ergo vitiosa illa res sit, ipse est in notabili culpa; & tantò notabiliori, & periculosiori, quantò magis publica, & in arte, & in professione sua.

Non obstat huic exemplo text. in d. l. sed addes. §. 1. vbi habetur, quod, si quis locauerit saltum pascuum, in quo herba mala nascebatur, ideoq; pecora vel demortua sint, vel facta deteriora, locator, si sciuit, præstabit, quod interfuit, si verò ignorauit, pensionem non petet; & ab hoc textu non videtur discrepare l. 14. iulianus. ff. de act. emp. vbi si quis pecus morbosum, aut tignum vitiosum ignorans vendiderit, præstabit solum quanti minoris emptor emisset, si sciuisset.

Quia respondeo, quod in vasis, & dolijs frequentius accidit imminere specificum aliarum rerum periculum extrinsecum, ad quod artifex intelligitur se obligare, ut dixi etiam supra num. 81. in fine; secus est in pecoribus, & tignis; quia is, qui ea vendit, non vendit ad certum specificum obiectum, in quo veniat periculum extrinsecum, nisi ad aliud specificum obiectum expressim vendidisset, ut dixi infra num. 99.

98 Infero ex his, quod omnes illi causidici, aduocati, & iudices, qui ob eorum imperitiam lites magis intricant, multaq; ex illa intricatione causant damna, incommoda, & impensas; sicq; clientes, & litigantes lædunt, tenerentur ad ea omnia damna; sed in praxi propter opinionum varietatem, & conflictum, quibus excusari potest imperitia, non seruatur, nisi tanta esset imperitia, ut posset æquiparari dolo, & consequenter

ob temeritatem condemnari possent, quod adhuc non seruatur, per ea, quæ dixi in meo tract. de appell. q. 19. remed. 4. nu. 4. & seqq. sed expediret Reip. vt non adeo laxæ darentur habentæ.

99 Exemplifica quarto in eo, qui vendit tignum vitiosum, seu pecus morbosum, tanquam idoneum ad certum vsum, quia si non sit idoneum, & inde sequatur damnum, venditor tenetur ad id, quod emptoris interest, etiam si excederet duplum.

Neque obstat text. in l. 14. iulianus. ff. de act. empt. vbi quod vendens, ignorans tignum vitiosum, seu pecus morbosum, tenetur solum actione empti, quantò minoris emptor emisset, si sciuisset.

Quia respõdeo, quod illud debet intelligi, quando vendit indifferenter non magis ad vnum vsum, quam ad alium; secus, vt in casu huius exemplificationis, quando vendit ex speciali professione artis, vel negotiationis, implicantis assertionem idoneitatis certi vsus.

100 Exemplifica quinto in census debitore, qui annuos census non soluit, (si istos annuos census interesse extrinsecum possemus vocare) quia isti annui census possunt proculdubio excedere duplum pretij census, dummodo aliqua præscriptio non obstet.

101 Exemplifica sexto, (& attingo casum nostrum) in moroso debitore cambiorum, qui contraxit debitum cambiorum cum mercatore, seu solito negotiari in cambijs, & recambijs; & maximè in loco, vbi est paratus semper forus ad cambiendum, vt in ciuitate Genuæ, & sic concurrunt requisita, de quibus latè egi sup. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 99. & seqq. quia tunc istud interesse cambiorum, & recambiorum potest excedere duplum totius pecuniæ datæ cambio, vt in casu, de quo supra sub num. 33. vers. extende nunc. & ratio est, quia ab initio contractus ex qualitate tum contractus, tum creditoris casus habet specificum obiectum lucri cessantis, & damni emergentis, quæ sunt incerta, & pendent à futuro euentu; quare iste casus non habet specificum obiectum ipsam pecuniam, datam cambio, sed habet pro specifico obiecto lucrum cessans, & damnum emergens, de quibus contrahentes senserunt in contractu, & ideo interesse potest excedere duplum, iuxta ea, quæ

in alijs terminis scripsi supra sub num. 94. & 95. in 1. & 2. exemplo; & ita passim sine difficultate seruant mercatores. Et quod interesse lucri cessantis possit duplum verè fortis excedere, & hoc sit illud interesse, quod prouenit ex re, & plus ex industria hominis, vt mercatoris, & alterius soliti negotiari, scribit Beron. conf. 193. ex facti serie. num. 21. ibi, quod interesse. lib. 1. & quod hoc interesse dicatur extrinsecum, & duplum excedere possit, eatenus, quatenus possit dici interesse, & hoc quando sumus inter solitos mercari, & negotiari, scribit ibidem, nu. 31. ibi, ex quibus.

102 Declara primo istud exemplum, vt procedat, docto de interesse, & de eius quantitate, quia pro ea quantitate debetur, pro qua fuerit probatū, & non vltra; alias, non liquidata quantitate, cessat obligatio, & multò magis cessat, non probato interesse.

103 Declara secundo, vt procedat cum temperamento, de quo §. præcedenti glos. 1. num. 88.

104 Declara tertio extendendo, vt præcipue procedat in interesse quanti plurimi, quod Doct. communiter vocant, intrinsecum, (quamuis non rectè, per ea, quæ dixi supra num. 91.) quia illud potest excedere duplum, Cagn. in l. vnica. nu. 5. C. de sent. quæ pro eo, &c. quare si post morā creuit æstimatio rei debitæ, & postea decreuit, habenda est consideratio huius lucri cõtra morosum, quod lucrum dicitur ipsius rei, Paul. de Castr. in l. 3. §. nunc de officio. in fine, num. 6. & Ias. sub num. 8. ff. de eo quod cer. loc. & ideo si tu fueris morosus in reddendo vino tibi mutuato, quod postea valuit decem aureis, & tempore sententiæ valeat solum quatuor, iudex debet te condemnare ad restituendum totum vinum mutuatum, & vltèrius ad sex aureos, vt ex Rebuff. secutus sum supra num. 28.

105 Declara quarto, vt non procedat in interesse conuento, quia illud recipit quantitatem à conuentione; vnde si in conuentione est taxatum infra duplum, non potest excedere duplum, quamuis verè esset maius duplo, secus si sit taxatum vltra duplum.

Pro subdeclaratione huius declarationis vide quæ latè scripsi supra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 25. & seqq.

§. 7. Glos. 3.

Vel de quibus cambijs, & recambijs constet per partitam, scriptam in cartularijs S. Georgij, vel in cartulario cambiorum, aut per apodissam priuatam, vel per instrumentum publicum, &c.

S V M M A R I V M.

Cartularium quid sit, num. 1. Quot sint cartularia, num. 3. & seqq. Quod sit cartularium cambiorum, num. 30. Quare dicantur cartularia S. Georgij, nu. 7. Qui dicantur cartularij, sub num. 1. vers. infero.

Cartularij scriptura qualis sit, num. 6. & 31.

Cambij contractus in cartulario, num. 2.

Agere potest campfor pro cambio, etiam litteris cambij non confectis, num. 8. Declaratur, nu. 9. & seqq.

Campfarius si promisit facere litteras cambij, & non fecit, debet conueniri ad faciendas litteras, priusquam possit conueniri ad soluendum cambium, num. 9. Quid si ex campforis negligentia, vel campforij mora non fuerint facta, num. 10.

Executio si fuerit petita ex vno instrumento, non potest obtineri ex alio, in quo petitio non est fundata in illa instantia, & praesertim si a statuto sit traditus diuersus ordo petendi executionem inter haec duo instrumenta, num. 12.

Extenditur primo, vt hoc procedat, etiam si aliud statutum disponderet, quod in causis ciuilibus possit procedi sine ordine, &c. nu. 13. & seqq. Extenditur secundo, vt procedat etiam si a statuto non sit traditus diuersus ordo, sed solum sint instrumenta de diuersis rebus, seu negotijs, num. 15. Restrigitur, vt non procedat quando instrumenta non sunt separata, sed sunt correspectiua, ita vt vnum stet ad corroborationem alterius, quia tunc non dicitur petita executio vnius magis, quam alterius, num. 16. Et quando dicantur ita correspectiua, num. 28.

Procurator cum facultate vt possit accipere cambio tam suo nomine solo, quam vna cum alijs, potest accipere cambio nomine sociali, & obligare socios in solidum, num. 17.

Verba, vna cum alijs, important societatem, num. 17.

Dictio, quam, posita post dictionem, tam, includit casum magis dubium, num. 18.

Verba instrumenti non debent stare superflua, num. 19. & seqq.

Correctio legum est euitanda, sub num. 14. Est tamen ea potius, quam superfluitas toleranda, num. 21.

Superfluitas est toleranda, quando verba nihil possunt operari, num. 22.

Exceptio, proueniens ex vno capite statutorum, non intelligitur sublata ab alio statutorum capite, quo auferatur omnis exceptio, sub n. 14.

Mandatum procuratorium, factum filio a patre, quando includat facultatem, vt possit comparere in iudicio pro se ipso, num. 20.

Mandatum cum libera dicitur quando est data facultas, vt procurator possit facere quicquid posset facere dominus, qui procuratorem constituit, seu est ei data facultas ad votum, &c. num. 23.

Mandatum cum libera operatur idem, quod mandatum speciale, sub num. 23.

Procurator cum libera potest fideiubere ex iusta causa, num. 24. Et quae dicatur iusta causa, ibidem, & sub num. 27.

Donatio remuneratoria non dicitur donatio, sed permutatio, ideoque prohibita donatione, non dicitur prohibita donatio remuneratoria, n. 25.

Donans ei, cui est obligatus antidotaliter, non dicitur donare, sed soluere debitum naturae, sub num. 25.

Donans magistro, non dicitur proprie donare, sub num. 25.

Insinuatio non est necessaria in donatione remuneratoria, num. 26.

Alienatio rei ecclesiasticae si sit prohibita, non dicitur prohibita, si fiat propter remunerationem, num. 27.

Referens dicitur esse in relato cum omnibus suis qualitatibus, sub num. 28.

Correspectiuitas causat indiuiduitatem, &c. n. 29.

Factum incontinenti dicitur inesse, sub num. 29.

Declarans non dicitur facere de nouo, sub nu. 29.

Exceptio non numeratae pecuniae an habeat locum contra extractum cartulariorum Sancti Georgij, num. 33. & 34.

VAERO primo, quid sit cartularium?

Respondeo. cartularium, de quo loquitur hoc statutum Genuae, est liber, in quo Bancum Sancti Georgij scribit data, & accepta inter creditores, & debitores, qui inter